

„A vesztesek forradalma”

A magyar gazdaságpolitikai helyzet elemzése és értékelése

2011. I. negyedév

Készítette: Kéri László és Petschnig Mária Zita

Tartalom

Bevezetés.....	4
A gazdaságpolitikai történések csomópontjai.....	6
1. Gazdasági teljesítmények.....	6
2. Bérkommandók.....	9
3. A magán-nyugdíjpénztári sztori folytatása.....	12
4. Stabilitási tartalékalap.....	13
5. Az Orbán-kormány reformprogramja.....	16
5.1. Előzmények.....	16
5.2. A Széll Kálmán Terv.....	21
6. Negyedév végi utóhangok, történések.....	31
A politikai folyamatok csomópontjai.....	34
1. Uniós elnökségünk első három hónapjának mérlegéhez.....	34
1.1. A közvetlen előzményekről.....	34
1.2. Januári kezdetek.....	35
1.3. További fejlemények.....	36
1.4. Félidei mérlegek.....	38
2. Médiaharcok az új év első hónapjaiban.....	39
2.1. Egy módosítás rövid politikatörténete.....	41
3. Az alkotmányozás kezdeti szakasza – januártól a normaszöveg kialakulásáig, áprilisig.....	46
3.1. A legitimitás kérdése.....	46

3.2. <i>A preambulum kérdése</i>	48
3.3. <i>Jogelvek, alapvető intézmények és lényegi kérdések</i>	50
3.4. <i>Elhalasztott törvénykezés, a részleteket később tudjuk meg</i>	51.
3.5. <i>Kritikák</i>	51
Túl az alkotmányozáson – befejezés helyett	53

Két vers 2011 elején:

Ha úgyis a vérem veszi,

Mit zümmög a fülemben folyton,

Mit zümmög azon a frekvencián,

Ami a legjobban idegesít?

Mesterházi Mónika

Mit csinál a pannon puma?

Nyávog, csak nem dübörög.

Vadul rázzák a ketrec rácsát

A rendbe szedett görögök.

Gömöri György

Bevezetés

2011 kezdetekor voltak olyan meghatározó jellegű körülmények, amelyek fontosságáról, kikerülhetetlen szerepéről *jó előre* pontos ismereteink voltak. Ilyennek tarthattuk azt a tényt, hogy *januártól június végéig hazánk lesz az unió soros házigazdája*, s ez az eddig nem ismert szereplehetőség legalább annyi reménykedésre adott okot, mint amennyi aggodalomra. Magyarország csak néhány éve – 2004. május 1. óta – tagja a közösségnek, ami ahhoz képest nem túl nagy idő, hogy még nem alakulhattak ki azok a finom technikák, nem formálódhattak még ki azok a szakmai kasztok, amelyek egy ilyen jellegű feladatot rutinszerűen lennének képesek fél éven keresztül megoldani. Más oldalról nézve viszont az elmúlt hat évben fiatal szakemberek százai töltöttek hosszabb-rövidebb időt Brüsszelben, s az ő mozgósításuk révén nem tűnt reménytelennek az, hogy a házigazda-mivolt szakmai feladatait eredményesen intézzék. A tét egyébként nem kis jelentőségű volt, hiszen egy-egy uniós ország legfeljebb tizenhárom-tizennégy évente kerülhet ennyire az európai közpolitika figyelmének középpontjába.

Eredetileg nem kellett volna meghatározó jelentőségű körülménynek gondolni a tavaly év végén nagy gyorsasággal elfogadott médiatörvény várható hatásait. Mégis a december elején megkezdődött szakmai, civil- és nemzetközi tiltakozási hullám nyomán már sejteni lehetett, hogy az év elején ezek a hatások talán még a korábbiaknál is erőteljesebbek lesznek, s éppen a lehető legrosszabbkor. Éppen akkor, amikor megkezdjük uniós elnökségi szerepünket. A kormányzati reakciókból azt lehetett kivenni, hogy az év végén e lehetséges kellemetlenségekkel egyáltalán nem számolnak, a médiavisszhangokból azonban éppenséggel az ellenkező következtetéseket vonhattuk le: volt okunk előzetes aggodalmakra.

2011 első felében a gazdasági/társadalmi/politikai viszonyok várható alakulását eleve megterhelni látszott egy olyan körülmény, amelynek felállításában az égvilágon semmiféle külső kényszer nem hatott közre, mert ezt a problémátömeget mi magunknak kerestük és találtuk. Az alkotmányozási kényszerről van szó. Az idei tavaszt lényegében Orbán Viktor egyszemélyes döntésének köszönhetően terheli meg az alkotmányozás feladata. A választások után még hosszú ideig arról hallhattunk, hogy 2012. december végéig kell a történelmi változásokhoz igazítani az elavult alkotmányos rendet. Majd váratlanul a szeptemberi kötcsei

magánfórumon bejelentette a miniszterelnök, hogy az új alkotmány kidolgozására „mindössze néhány hónapunk maradt”, hiszen azt még 2011 tavaszán el kell fogadni. Orbán Viktor karácsonyi, Magyar Nemzetbeli interjújából tudhattuk meg a pontos dátumokat: március 15-én megkezdik s április 25-én be is fejezik az alkotmányozási procedúrát... **Azaz, hat hét alatt letudjuk a történelem-formáló feladatot. Senki sem mert visszakérdezni, hogy mi az oka ennek a teljesen váratlan és meglehetősen indokolatlannak tetsző sietségnek.** Mi a magyarázata annak, hogy az amúgy is páratlanul nagy feladatot jelentő uniós elnökségi félévet éppen a kellős közepén kelljen megterhelni egy olyan munkával, amelyre békeidőben, más körülmények között is legalább egy-másfél évet szokás fordítani?

Eddigi listánkat még megtoldhatjuk azzal, hogy az előző évről lényegében 2011-re tolódott át a követendő gazdaságpolitikával kapcsolatos várakozások többsége. A választások utáni hónapokban a nagy ígéretések, fogadkozások nyomán megszületett rögtönzések egyike sem állta ugyanis ki azt a próbát, amit egy koherens gazdaságpolitikától akár a hazai gazdasági élet meghatározó szereplői, akár a nemzetközi gazdasági környezet kritikussai s legfőképpen a finanszírozók vártak/elvártak volna. Valamennyi gazdasági tényező azzal számolt, mert ezt ígérte a kormány, hogy az év első hónapjaiban végre tényleg megtudjuk: az elsőpró győzelmet aratott politikai erő miféle gazdaságpolitikai alapvetés jegyében kíván kormányozni.

E peremfeltételek mentén nem kellett kifinomult jóstehetség annak előre jelzéséhez, hogy a magyar közvélemény 2011 elején és koratavaszán hihetetlenül zagyva és ellentmondásokkal megterhelt hónapoknak néz elébe.

A gazdaságpolitikai történések csomópontjai

1. Gazdasági teljesítmények

2011. első negyedében megjelentek az elmúlt év főbb makrogazdasági adatai, amelyek több szempontból is a vártnál jobb eredményt mutatták. A GDP az Eu és az IMF által prognosztizált 0,9 százalékos visszaeséssel szemben, a külső piacok fellendülésének köszönhetően 1,2 százalékkal nőtt. Minden, ami az exporttal függött össze, kedvezően alakult, így az ipari termelés 10 % fölötti dinamikája a külső kiszállítások kétszámjegyű növekedése révén állt elő, a belföldi eladások ugyanis továbbra is csökkentek. A külkereskedelmi mérleg soha nem látott aktívumot mutatott, és jórészt ebből adódóan a folyó fizetési mérlegben is többlet képződött. A magyar gazdaság más országok finanszírozójává vált a korábbi nettó külső hitelkereslettel szemben. A foglalkoztatás az exportáló cégeknél bővült, másutt esett, így összességében stagnált.

A belső piacokra termelő ágazatoknál, és a GDP belföldi felhasználásának elemeinél azonban továbbra is visszaesés volt a jellemző. Így az építőiparban, a kereskedelemben, az agrárgazdaságban, a háztartások fogyasztásában és a beruházásoknál is.

A felsorolt pozitív és negatív eredményekhez az Orbán-kormánynak közvetlenül és közvetetten is kevés köze volt. Nem volt köze a külső piacok húzta felfutáshoz és egyenlegjavuláshoz, a mezőgazdaság rossz terméseredményeihez, az ipar gyenge belföldi teljesítményeihez. Amihez köze volt, azok a következőkben foglalhatók össze:

- Az építőipar 2009. évit meghaladó, 10 százalékos visszaesésében szerepet játszott a nagy infrastrukturális fejlesztések, út- és vezetékeképítések leállítása.

- Ugyanezen okból kifolyólag a beruházások visszaesése, amely az utolsó negyedévben különösen jelentős, 8 százalékos volt.

- A kedvezőtlenül alakuló monetáris mutatók: a jegybanki alapkamat csökkentésének elakadása áprilist követően, majd év végén kikényszerülő emelése, az előző évinél gyengébb forintárfolyam, az előző évinél magasabb infláció (miközben a közvetett adók emelésének hatása az év első felében kiesett), az állampapírok magasabb hozama, továbbá, hogy a CDS-s felárak az Orbán-kormány ideje alatt nem estek 300 bázispont alá, noha 2010. április közepén 170 bázisponton álltak.

- Az államháztartás ESA 95 szerinti mutatója 2009-hez képest (3,8 % a GDP százalékában) emelkedett, és meghaladta a kitűzött, 3,8 százalékos deficitcél (kb. 4,2 százalék körül alakult) a legkülönbözőbb gazdasági rögtönzések (29 pont+válságadók +magánnyugdíj-pénztári átutalások felfüggesztése+kiadások kikényszerített visszafogása az év végén) ellenére is.

- Az év végére mindhárom nagy hitel- és befektetés-minősítőnél a magyar szuverén devizaadósságot a bővli kategória felett jegyezték, negatív kilátásokkal.

A Bajnai-kormány teljesítményével összevetve azt lehet mondani, hogy a *reálszférában 2010-ben jobb eredmények mutatkoztak, mint 2009-ben, a költségvetési és monetáris szférában azonban gyengébbek.* Csakhogy a Bajnai-kormány reálgazdasági számláját a világgazdasági válság terhelte, az Orbán-kormányét viszont a válság utáni konjunktúra javította. A Bajnai-kormány hatalmas eredményt tudott felmutatni a monetáris és költségvetési mutatókban – a kedvezőtlen reálteljesítmény ellenére is. Az Orbán-kormány a jobb reálteljesítményt sem tudta javuló monetáris mutatókra átfordítani; gazdaságpolitikai rögtönzéseivel, megalapozatlan és ezért rendkívül kockázatos középtávú fiskális politikájával, a külső (IMF) és belső (Költségvetési Tanács) gazdaságpolitikai fékek kiiktatásával éppen ott rontott, ahol azt senki sem várta, pontosabban, ahol mindenki az ellenkezőjét várta egy kétharmados parlamenti többséget élvező kabinettól.

A 2011. első negyedévéről rendelkezésre álló makrogazdasági adatokból a kormányzati politikát a következők terhelik:

- **(Munkanélküliség)** A munkanélküliség szokatlanul gyorsan emelkedett. A regisztrált munkanélküliek száma már októbertől kezdve nőtt, aminek a szokásos szezonális oka lehetett (a nyári idénymunkák kifutása). Ám a januári 93 ezer fős növekmény – amely felülmúlta a válságidők havi gyarapodását is – már nem volt ezzel magyarázható. A munkaerő-felmérés szerint is megugrott januárban a munkanélküliség (11,2 %-ra a decemberi 10,8 %-ról). A növekedés a februári mérés szerint is folytatódott, a munkanélküliek száma 487,1 ezerre nőtt, a rátájuk pedig 11,5 százalékra. (Az Állami Foglalkoztatási Szolgálat adatai szerint márciusban 650 ezer munkát keresőt tartottak számon, kevesebbet, mint februárban, mert már megindultak a szezonális munkák, de 58 ezer fővel többet, mint 2010 márciusában.) A kedvezőtlen munkaerő-piaci változás háttérében az áll, hogy a kormány leállította a Bajnai-kormány Út a munkába programját és késve fogadta el a saját, a Nemzeti Közfoglalkoztatási Programot, amelynek pályázatait csak 2011. első negyedévében kezdik kiírni. A

közmunkákból kieső 60-70 ezer ember másutt nem tudott elhelyezkedni, s emiatt nőtt meg a munkanélküliség. A nyomor további kiterjesztődésére utal, hogy márciusban emelkedett azoknak a regisztrált munkanélkülieknek az aránya, akik semmilyen ellátásban nem részesültek, nem kaptak sem állásnélküli, sem bérpótló támogatást.

- (*Államháztartási hiány*) A januári államháztartási hiány 122,8 milliárd lett, amihez hasonlóra utoljára 2004-2005-ben volt példa. Az egész évre előirányzott deficit 17,9 százaléka, tehát időarányosan kétszerese annak, mint aminek lennie kellene. Ám tudjuk azt is, hogy a magán-nyugdíjpénztári vagyonból 528,8 milliárd forintot terveztek be a nyugdíjkassza kiegészítésére, ennek realizálására azonban később kerül sor. Így a teljes összegnek csak kb. egy tizedét jelenti a januári hiány, ami nem túlzott, különösen annak ismeretében nem, hogy 2010-ről áttolt, illetve áthozott tételek is terhelték a januári büdzsét (jutalmak kifizetése a kedvezőbb adózás miatt december helyett januárban, szakmai kezelésű fejezetek kb. 100 milliárd forintos költségesítésének januárra való áttolása). Ám a februárban realizált 437 milliárd forintos deficit már azt jelezte, hogy komoly strukturális problémák vannak az államháztartásban. Az első kéthavi hiány meghaladta az egész évre előirányzott 80 százalékát (egy évvel ezelőtt csak 40 százalékon állt, amikor a választási kampányban a Fidesz ezt az arányt teljesen elfogadhatatlannak tartotta).

Tény, hogy februárban kevés az áfa és az szja-befizetés, továbbá, hogy a különadók és a magán-nyugdíjpénztári befizetések csak később folynak be, de a kialakult deficit akkor is indokolatlanul magas. Márciusban a hiány 183 milliárd forintot tett ki, és így az első negyedévben az összes, pénzforgalmi szemléletben számított deficit 742,1 milliárd forintra duzzadt, meghaladta az egész évre előirányzott 100 százalékát.¹ (A hiány mértéke ugyan elmaradt a tavaly márciusitól, ám akkor fizették ki a közszféra bérkiegészítését, amire most nem került sor.) A nemzetgazdasági minisztérium a sajátos hiánylefutásra hivatkozik, és arra, hogy a válságadók plusz a magán-nyugdíjpénztári megtakarítások az év második felében rendezik a helyzetet. Ám a magán-nyugdíjpénztáraknak át nem utalt tb-járulék már az első három hónapban is 80-90 milliárd forinttal segíthette ki a költségvetést. A helyzet az indoklások ellenére is aggasztó.

¹ Pontosabban a 108 százalékát. Egy évvel ezelőtt a március végi hiány az egész évre előirányzott 69,9 százalékát tette ki. A Fidesz vezetői akkor a büdzsé összeomlásáról, kezelhetetlen helyzetről beszéltek.

Sejtésünk szerint a pénzügyminisztérium felszámolásával a 2011. évi költségvetési tervekészítést súlyos szakmai hibák terhelhették. S ez adhat magyarázatot a február elején bejelentett 250 milliárd forintos zárolásra is, aminek a feloldására ma már semmi esélyt nem látunk, és nagy a valószínűsége annak, hogy a jövő évi költségvetés is erre a megszorított bázisra épül. (Matolcsy Gy. április elején be is jelentette a végleges zárolást.)

- **(Bérialakulás)** Tóth István János, az MTA munkatársának számításai szerint ahhoz, hogy a reálkeresetek ne csökkenjenek legalább 9-13 százalékos bruttó béremelésre volna szükség. Felmérésük szerint a kisebb, vidéki cégeknél dolgozók körében lesz a legnagyobb a reálkereset-csökkenés. A rendelkezésre álló januári béradatok a bázis miatt erősen torzítanak, továbbá amiatt is, mert a versenyszektorban a szokásos év végi prémiumfizetéseket – a kedvezőbb adózási szabályok miatt – nagyrészt januárra tolták át. Így a vállalkozói szférában 6,2 százalékkal nőttek a reálkeresetek, az államháztartásban viszont 14,6 százalékkal estek. A nemzetgazdaság egészében 0,7 százalékos reálkereset-csökkenés következett be, ami a továbbiakban várhatóan korrigálódik. A megnőtt jövedelemaránytalanságok azonban nem.

Gyerekkedvezmények nélkül számolva a keresők 85 rosszul jár (reálbérében), a többi azonban oly mértékben jobban, hogy túlkompenzálja a reálkeresetek esését.

Megjegyezzük, hogy a KSH a januári béradatok közzétételével egyidőben publikálta: mostantól nem számol reálkereseteket. (Ha számol, ha nem, a bérből élőknek ebből kell fenntartaniuk magukat.)

2. Bérszabályozás

Még nem jelentek meg a béradatok, amikor Orbán Viktor tudomására jutott, hogy több helyütt is nominálisan kevesebb fizetést kaptak, mint korábban. A parlament tavaszi ülészakán (február 14-én) elhangzott napirend előtti felszólalásában ennek - éles kritika megfogalmazása mellett - adott hangot. (Olybá tűnt, mintha most hallana először erről a problémáról.) Indulatosan azt hangsúlyozta, ki fogja kényszeríteni, hogy a kormány politikai szándéka teljesüljön, azaz az új adórendszerrel senki ne járjon rosszabbul. Megjegyezzük, hogy az egységes, és „arányos” szja-rendszer meghirdetésekor még azt hangoztatta a miniszterelnök, hogy ezzel mindenki jól fog járni.²

² A meghirdetett 16 százalékos kulcs valójában 20,32 %, mert a szuperbruttóra, a bérek 127 százalékos alapjára vetül. Az adókiengedésen ugyanakkor az államháztartás is nyerni akart, ezért csökkentették az adójóváírás havi

A miniszterelnöki akaratnak megfelelően egy héten belül felállt Rogán Antal vezetésével a bérkommandó, amelybe kereszténydemokrata képviselőket is bevettek. Rogán – mintegy Robin Hoodként viselkedve képviselte Orbán parancsát, és a magánszférában a béremelés kikényszerítésével fenyegetőzött. Az állami szektorban ugyanis megoldottnak tudták a problémát. Az államháztartásban dolgozóknak 22 milliárd forintot elkülönítettek a költségvetésben a nettó keresetek bázisszintre történő kiegészítésére. A megjelent iránymutatás szerint azonban a kiegészítést bérszintekhez kötötték úgy, hogy az alacsonyabb keresetűek kevesebbet kaptak, a kiegészítés a bérlétrán felfelé haladva emelkedett. Ez ellentétes volt azzal a ténnyel, hogy az alacsonyabb kereseti szinteken viseltek el nagyobb keresetcsökkenést, hiszen itt erősebb volt az adójóváírás mérséklésének hatása. Vagyis az államháztartásban foglalkoztatottaknál sem sikerült a kormányfő elvárását teljesíteni.

A felállított bérkommandó bizottságnál telepítettek egy zöldtelefon-vonalat, amelyen be lehetett jelentkezni – ingyenesen, és megadták az e-mail címet is, ahol panaszt lehetett tenni – a név és a cég megjelölése nélkül. Rogán Antal néhány nappal később már szelídebben nyilatkozott a megtorlásokról, s „csak” azt helyezte kilátásba, hogy a pályázatok elbírálásánál figyelembe fogják venni, vajon a cégnél megtörtént-e az OÉT-ben elfogadott béremelési ajánlás (4-6 %), ami nem jelentett kevesebbet, mint államilag meghirdetett zsarolást.

Három napon belül kiderült, hogy a panaszok fele az állami tulajdonú cégektől érkezett, ami nem volt véletlen. Január 21-én ugyanis a cégeket tulajdonosként felügyelő miniszter, Fellegi Tamás, levélben jelezte a vállalatoknak, hogy milyen bérpolitikát folytathatnak. Eszerint a minimálbérrel, és a garantált bérminimummal megemelt 2009. évi bértömeget kell tartani úgy, hogy ebbe bele kell férnie a 4-6 százalékos béremelésnek is. A személyi alapbéreket mindenütt befagyasztják, és marad a 2 millió forintos maximum is. Ha a

összegét 15000 forintról 12000 forintra, és felemelték 0,5 százalékkal a nyugdíjárulékot (ezt a költségvetés benyújtását követően utólag terjesztették elő, mert rájöttek, hogy nincs fedezet a korábbi ígélet teljesítésére, a 40 év munkavisztonnyal rendelkező nők kortól független nyugdíjazására). Ez azt eredményezte, hogy a 2010. évi átlagbér 2011-ben 4727 forinttal csökken. A nominális nettó keresetek szinten tartásához 5,1 százalékos béremelésre volna szükség; ha 4 százalékos inflációval számolunk 2011-ben, akkor a változatlan reál-átlagkeresetekhez 9,2 százalékkal kellene a bruttó átlagbért emelni. Ennek az esélyét - a nemzetgazdaság szintjén - nullának tartjuk. A 78000 forintos minimálbért kapóknál az állami többletbevétel (a minimálbér 6,1 százalékos emeléséből adódó) havi 4.136 forint, ugyanakkor a minimálbéres nominálisan csak 364 forinttal kap többet, ami 0,6 százalékot jelent, vagyis a reálkeresetek itt is csökkennek. (A helyettes államtitkár, akinek a bruttó 745 ezer forintos fizetése nem változott 2011-ben az adószabályok változásának köszönhetően havi 85159 forinttal többet visz haza – ennyit arról, hogy az állam magán kezdi a megszorításokat.)

vezető túllépi az üzleti tervben meghatározott bértömeget, ugrik a prémiuma. (Emellett előírta, hogy 2011-ben olyan pozitív, adózás előtti nyereséget kell elérni, ami meghaladja a 2010. évit.) Ha a társaságok nem tudják kigazdálkodni a befagyasztott bértömeget belül a bérfejlesztést, akkor – javasolta a fejlesztési miniszter – forduljanak Matolcsy Györgyhez, akinek gondoskodnia kell a szükséges források előteremtéséről, és erről március végéig tájékoztatnia kell a kormányt. Ám olyan formát kell a gazdasági miniszternek találnia, ami nem sérti az unió támogatási elveit.

A panaszos bejelentések után Lázár János, a Fidesz frakcióvezetője február 23-án azt nyilatkozta, hogy „Orbán Viktor miniszterelnök a leghatározottabb lépésekre tett ígéretet”. Eszerint az állami vállalatok dolgozóinál, valamint a közalkalmazottak és köztisztviselők körében a béreknél „a kompenzációnak meg kell történnie, és ennek a március 5-i utalásoknál meg is kell jelennie”.

Ugyanezen a napon visszakozott Fellegi Tamás is, aki szerint minden vállalatnál meg tudják oldani a bérkompenzációt belső forrásból. Ahol mégsem, ott egyedi felmentést adhat a fejlesztési miniszter a bértömeg befagyasztása alól. Vagyis a miniszterek csatájában ezúttal Fellegi Tamás maradt alul, mert ő „csak” a szakmaiságot képviselte a politikai érdekekkel szemben. Ez a megoldás azt eredményezi, hogy az állami cégeknél elbocsátások lesznek, vagy/és közvetetten finanszírozza az állam a béremeléseket, a nyereségadó csökkenésén keresztül, ami tényleg nem ütközik az uniós támogatási rendszerrel.

Néhány nappal később bejelentették, hogy a Rogán Antal vezette parlamenti bizottság tárgyalta a vállalkozók érdekképviselőivel, és megegyezés született arról, hogy a cégek minden tőlük telhetőt megtesznek a bérájanlás teljesítése érdekében, a bizottság viszont nem fog sehol sem vizsgálódni, és szankcionálni sem. Nem mellékesen sem a vizsgálódásra, sem a szankcionálásra nem volt felhatalmazása a képviselőknek a magáncégeknél.

Az egész akció azt szolgálta, hogy bizonyítsa: a miniszterelnök kiáll a nép érdekeiért, és megvédi őket az általa elfogadtatott személyi jövedelemadó-rendszerrel szemben is. Az elemző számára pedig azt bizonyította, hogy Orbán Viktor képtelen a hibázás elismerésére és ennek alapján korrekcióra, kiköveteli, hogy mindenki más korrigáljon akarata teljesülése érdekében. Március elején (7-én) adott interjújában Rogán Antal arról tett tanúbizonyságot, hogy ő sem könnyen adja fel. Az általa vezetett bérmonitoring bizottság törvényjavaslatokkal készül, amelyek 2014-ig lennének érvényben. Arra gondol, hogy semmilyen állami

megbízatást, támogatást ne lehessen annak adni, aki nem hajtotta végre az OÉT-beli béremelési javaslatot.

3. A magán-nyugdíjpénztári sztori folytatása

2011. január 31-ig lehetett kérni a magán-nyugdíjpénztári tagság megtartását, s aki erről eddig az időpontig nem nyilatkozott, az átkerült automatikusan az állami rendszerbe. A pénztártagok 3 százaléka, kb. százezer fő döntött úgy, hogy marad. A nyugdíjvédelmi biztos, Selmeczi Gabriella hatalmas sikernek tartotta a kényszerekből összehozott eredményt. Orbán Viktor még ezen is túlment: nagyobb győzelemnek minősítette, mint a kétharmados választási eredményt. A 97 százalékban átállókra úgy tekintett, mint akik megértették a legnagyobb strukturális reformot és kiemelkedő összefogásról tanúskodtak, akik tudják, hogy közösségben mindig jobban jár az ember, mintha az egyéni utat választja. Vagyis politikai sikerként állította be – és valószínűleg hitte is –, hogy a kényszer összeterelte az embereket, akik önként ajánlották fel megtakarított vagyonukat a bizonytalan jövőért. A nemzeti együttműködés csúcsának kiáltotta ki a 97 százalékos tömörülést, amelyről azt állította, hogy ilyen arányban bíznak bennük a választópolgárok. Orbán minősítéséhez még hozzátartozott, hogy a maradékot - elítélően - „gazdagoknak” nevezte, akik a saját útjukat járják, és nem vállalnak szolidaritást a közösséggel.

Selmeczi Gabriella februárban azzal a javaslattal állt elő, hogy a KEHI kapjon korlátlan ellenőrzési jogot a megmaradt magán-nyugdíjpénztárak visszamenőleges vizsgálatára. A parlament ezt meg is szavazta, a KEHI jogot kapott arra is, hogy megvizsgálja a vagyon átadásának, átvételének menetét.

Az átvett magán-nyugdíjpénztári vagyon felhasználására vonatkozóan eddig ellentmondásos nyilatkozatok hangzottak el. A 2011. évi államháztartási törvény szerint 528,8 milliárd forintot fordítanak belőle a nyugdíjkassza hiányának pótlására, 2012-ben pedig további 250 milliárdot. Február végén azonban a kormányzóvivő azzal állt elő, hogy elszámolták a nyugdíjkasszát, és csak 434 milliárd forintra van szükség a bevételek megtoldásához. A Széll Kálmán társaságnál bemutatott ábra – kb. 10 nappal később – viszont megint az 528,8 milliárd forintot jelezte. Ekkor nyilvánították ki, hogy a 2012-es költségvetésben már nem fognak élni a nyugdíjalap forrásainak felhasználásával. Valószínű,

az uniós szabályozás nem teszi ezt lehetővé, ezért államadósság-csökkentő alapot hoztak létre, amelybe behelyezik a 180 milliárd forintra felemelt bankadó felét.

A Széll Kálmán társaságnál közölt ábra a következőket tartalmazta a magán-nyugdíjpénztári megtakarításokról:

- 10 százalék megmaradt a magánkörben,
- 9 százalékot tesz ki a reálhozam kifizetése,
- 18 százalék a nyugdíjkassza kiegészítése,
- 63 százalék az államadósság törlesztésére fordítódik.

Az utóbbi kb. 1900 milliárd forintot jelent. Az Államkincstár jelzése szerint kb. 1200-1300 milliárd forintra tehető az az államkötvény-állomány, amely azonnal beforgatható, 700 milliárd forintot tehát más forrásokból, értékpapírokból kell elővarázsolni. Ez feltételezhetően a későbbiekben is megtörténhet. Viszont a nyugdíjkasszához és a reálhozamok kifizetéséhez készpénzre van szükség, ami azt jelenti, hogy kb. 800 milliárd forintnyi értékpapírt még ebben az évben el kell adni a piacon, amire valószínű az év második felében fognak sort keríteni.

A magán-nyugdíjpénztári vagyont államhoz kerülő része Nyugdíjreform és Adósságcsökkentő Alapba kerül. Az alap munkáját öt fős Irányító Testület igazgatja, ők döntenek arról, hogy mikor, milyen értékpapírokat bocsátanak áruba. A testületnek március elejéig fel kellett volna állnia – a közigazgatási tárca közlése szerint.

4. Stabilitási tartalékalap

Matolcsy György február 4-én Brüsszelben bejelentette, hogy 2011-ben a már elfogadott költségvetésben 250 milliárd forintos stabilitási alapot hoznak létre a „hullámverések kivédésére”. Ha pedig év végéig nem lesz rá szükség, akkor felszabadítják a keretet. Ez még valószínű Orbán Viktort is meglepte, mert az volt az első reakciója, hogy ez a gazdasági miniszter feladata. Később pontosították a „hullámverést”: az eurózónán belüli feszültségek kiéleződésére gondoltak.

A 2011. évi költségvetésnek az életbelépését követő hat héten belüli módosítása mindenkit meglepett. Az indoklás nem volt elfogadható, hiszen az unión belüli államadósságválság kialakulása Írországból és a mediterrán országok körében korábban is ismert volt, másrészt pedig röviddel azelőtt állapodott meg Merkel és Sárközy³ a bajba jutott országok megtámogatásáról. Fura volt a bejelentés annak fényében is, hogy amikor november közepén a Költségvetési Tanács arra hivatkozva, hogy a 2011-es év külső okokból nem kevésbé kockázatos, mint volt a 2010. évi, és ezért nem tartják indokoltnak az általános tartalék leszállítását (202 milliárd forintról 137 milliárdra), ezt a kormány nem hallotta meg.

A Magyar Közlöny február 11-i számában, tehát rendkívüli sebességgel meg is jelentek az intézményekre előírt zárolási kötelezettségek. Eszerint

- a központi költségvetésből gazdálkodóktól 184,9 milliárd forintot írtak elő, a legnagyobb zárolást a Nemzeti Erőforrás minisztériumnak (39,2 md) és a Belügyminisztériumnak (35 md) kell teljesíteni (a miniszterelnökségnek csak 400 milliót, de még az uniós fejlesztéseknél is 600 milliót),

- a tb-intézményeknél 2,2 milliárd forint az előírás,

- a teljes mértékben saját bevételből gazdálkodóknál 3,1 milliárd (Földhivatal, Nemzeti Közlekedési Hatóság, Magyar Bányászati és Földtani Hivatal),

- a kormányhivataloknak 0,6 milliárdot javasoltak,

- az alapokból is zároltak, így az állami vagyon kiadásaiból 10 milliárdot, a Földalapról 0,5 milliárdot, a Kutatási és Technológiai Innovációs alapról 9 milliárdot, a Nemzeti Kulturális alapról 1 milliárdot, a Munkaerő-piaci alapról 16 milliárdot, a Védelmi Felkészítési előirányzatból 0,5 milliárdot,

- a fogyasztói árkiegészítés 10 milliárd forinttal csökken.

Mindez összesen 228,7 milliárd forintot tett ki.

³ Németország vállalta a 440 milliárd eurós eurózónás hitelalap feltöltését és a folyósított támogatások szélesítését, cserében nagyobb együttműködést kért a tagoktól a gazdaságpolitikában, a társasági adózásban. Megállapodtak a bérindexálás kiiktatásában, az államadósságok alkotmányos korlátozásában és a nyugdíjkorhatár emelésében, egységesítésében.

A 250 milliárdot elérő további forrásokról a március 16-án elfogadott költségvetési törvény módosításakor döntöttek. Eszerint megszorítják az országgyűlés, a Közbeszerzési Tanács, a Köztársasági elnökség, az Alkotmánybíróság, az Országgyűlési Biztosok Hivatalának, az Ász-nak, a bíróságoknak és ügyészségeknek, a GVH-nak, az MTA-nak a költségvetési keretét, és 5 milliárdot zárolnak a közmédia támogatásából, 1,7 milliárdot a PSZÁF keretéből. A nagy vesztesek a honvédelmi, a külügyi és közigazgatási minisztérium, ahol a keretek 8-10 százalékát elvették.

A zárolási kötelezettségek fejezetek, alrendszerek között nullszaldóval átcsoportosíthatók, és saját bevételekkel – Matolcsy György engedélye alapján – részben kiválthatók. Ez utóbbi azt jelenti, hogy a központosítva elrendelt sarcolás például a díjbevételek emelésével ellensúlyozható. (Ezt a technikát a 2010. évi megszorításoknál is alkalmazták.) A rendelkezés szerint február 23-ig jelentést kellett a címzetteknek küldeni a Magyar Államkincstár részére, hogy hogyan bontották le a zárolási kötelezettséget címekre, alcímekre, fejezetekre, jogcímekre, május 6-ig pedig be kell mutatni a nemzetgazdasági miniszternek, milyen intézkedési tervet dolgoztak ki a feladataik megoldására a zárolás után, amiről a miniszter jelentést tesz a kormánynak. A kormány előírta, honnan tilos elvenni a fejezeteknek, így többek közt a kisebbségi önkormányzatok, a hitélet, a népszámlálás költségvetése és a sportberuházások forrásai lettek védetté nyilvánítva.

A GDP majdnem egy százalékát kitevő megszorítás mennyiségében túlságosan sok, minőségében viszont kevés ahhoz, hogy például rendszerváltás értékű változásokat kényszerítsen ki az egyes intézményektől. Többben a márciusban bejelentendő reformintézkedések kiegészítéseként értelmezték, mert annak a korábban 6-800 milliárd forintra tervezett összege a kiszivárgott információk szerint 660 milliárdra szelődött. Mások azt vélték felfedezni benne, hogy a kabinet így akarja a reformok elhúzódása miatt ideges piaci szereplőket megnyugtatni. Ám a zárolt összeg túl durva ahhoz, hogy ezt az eszközt koncként odavesse a kabinet a piacnak, nem mellesleg, a bejelentésnek semmi hatása nem volt az árfolyamokra és a hozamokra. Ellenzéki képviselőtől kapott információ szerint a költségvetés hirtelen végrehajtott átszabására azért kellett sort keríteni, mert az Ecofin nem fogadja el hiánycsökkentő tételként a magán-nyugdíjpénztári megtakarításokat. (Korábban a kormány azt az információt adta, hogy Brüsszel elfogadta e megtakarítások folyó kiadásokra történő felhasználását is.) Ezt a véleményt több körülmény is alátámasztja. Így az, hogy derült égből villámcsapásként jött, hogy Brüsszelben jelentették be, hogy nagyon gyorsan és határozottan végigzavarták az államháztartásban, és hogy a Széll Kálmán Terv már nem

tartalmazza azt a 250 milliárd forintot, amit 2012-ben irányoztak elő bevonnai a nyugdíjkassza hiányának csökkentésére a magán-nyugdíjpénztári megtakarításokból. Nem mellesleg, az ellenzék sem opponálta ezt az év eleji durva költségvetési kiigazítást.

Arról egyelőre nincs információ, hogy a kabinet a további 300 milliárd forintot honnan kívánja előteremteni. Az viszont elhangzott, hogy lehetséges, a 2012. évi költségvetés tervezésénél már a megfaragott bázissal számolnak, tehát a vis majorokra félretett tartalékot tartósan veszik ki a rendszerből.

5. Az Orbán-kormány reformprogramja

5.1. Előzmények

2008 őszén Demjén Sándor a VOSZ és az Akadémia támogatásával felállította a Reformszövetséget azzal a céllal, hogy majd a választások után az új kormánynak legyen honnan programot merítenie. Vezetőjeként Békesi Lászlót jelölték ki, a kutatóintézetek közül pedig a Kopint-Tárkit kérték fel a terv végrehajtására. A három évre szóló terv már 2009-re is ajánlásokat fogalmazott meg, amelyek azonban nem léptek túl a mennyiségi megszorításokon. Az általános szövegeken túl konkrét, operacionalizálható programok – az Oszkó Péter vezette adóreform-bizottság munkáján kívül - nem készültek, de arra a Reformszövetség ténykedése jó volt, hogy kiüsse a közbeszédből a Gyurcsány Ferenc által 2009. február 16-án bejelentett gazdaságstabilizációs lépéseket. Ennek előzetes vitáján a jelenlévő Fidesz-közeli közgazdászok meglehetősen lekicsinylően nyilatkoztak, amennyiben annak 210 milliárd forintos kiadásfaragását kevésnek tartották, és 1200-1300 milliárd forintos csomag szükségességéről szóltak. A részletekről azonban hallgattak.

Csaba Lászlótól, a korábbi CEMI kutatócsoport vezetőjétől 2011 februárjában megtudtuk,⁴ hogy a Fidesz szakértői bázisa nagyon is intenzív műhelymunkát folytatott a Széll Kálmán és a Baross Gábor társaságban, valamint a Nyugdíj- és Időskori Kerekasztal berkein belül.

Bár a munkálatokról voltak elejtett információk, ennek ellenére senki nem várta az Orbán-kormánytól, hogy felállását követően azonnal reformáljon. De azt igen, hogy a

⁴ Heti Válasz 2011. febr. 3.

kormányprogramban, majd ennek hiányában később az önkormányzati választások után, mutassa be elképzeléseit az államháztartás tartós konszolidációjára vonatkozólag. A piaci szereplők a kétharmados parlamenti támogatottságban politikai biztosítékát látták annak, hogy Magyarországon végre belevágnak azokba a strukturális reformokba, amelyekhez korábban nem volt elégséges politikai akarat. Azt gondolták, hogy a 2011. évi költségvetést már ennek a szellemében állítják össze. Erre azonban nem került sor, mert a Matolcsy György vezette gazdasági vonal másféle gazdaságpolitikában gondolkodott.⁵

A reformokról Orbán Viktor és kormányának képviselői csak kényszerhelyzetben, és csak a piacok megnyugtatóra nyilatkoztak. Így Orbán Viktor június elején Brüsszelből üzent haza – miután megtudta Barrosótól, hogy nincs kegyelem: „Mély átalakításokra, strukturális reformokra van szükség Magyarországon.” Nem sokkal később egy bécsi konferencián ugyanezt hangsúlyozta, hiszen a meggyőzendő közeg – a „debreceni ember” elvett nyilatkozata után - ugyanaz volt. Matolcsy György az IMF-fel való tárgyalások megszakítását követően kialakult pénzügyi turbulencia lecsillapítására ugyancsak megerősítette, hogy a kormány majd meghozza azokat a döntéseket, amelyek elvezetnek az IMF által szorgalmazott strukturális reformokhoz.⁶ Ugyanő, ugyancsak a piacok és a hazai vállalkozók megnyugtatóra szeptember elején arról nyilatkozott, hogy 2011-től erőteljes strukturális reformok tucatjai következnek.⁷

Az önkormányzati választások után nyilvánosságra hozott költségvetési tervezetben azonban ezek nyomát sem lehetett felfedezni, de még a hároméves kitekintést tartalmazó kiegészítésben sem. Ehelyett jött be a válságadók kiterjesztése, a magánnyugdíjpénztárnak való átutalások államkasszába való átirányítása és a magán-nyugdíjpénztári megtakarítások államosítása, vagyis a mások pénzével való konszolidáció, ami azonban a kormányon és politikai támogatóin kívül senkit sem győzött meg. A költségvetés hiánya az egyszeri bevételek nélkül már 2011-ben is emelkedik, 2013-tól pedig legalább 600 milliárd forintos lyuk tátong a büdzsében. Erre Matolcsy Györgynek először az volt a válasza, hogy a lyukat a

⁵ Cséfalvay Zoltán 2010. augusztus elején adott nyilatkozatában úgy vélte, hogy a reformokba csak legalább 4 százalékos növekedés esetén érdemes belevágni, ez pedig odébb van, szerinte a helyes sorrend: stabilizálás, növekedés, reformálás. A reformok nélküli stabilizálás akkor fából vaskarikának bizonyult, mert még nem tudtuk, hogy a kormány a magán-nyugdíjpénztár konfiskálására készül.

⁶ A kérdést, hogy akkor mi értelme volt szabadságharcot indítani a Valutalap ellen, a sajtó nem tette fel.

⁷ Szeptember 3. MGYOSZ vállalkozói fóruma

2013-tól már 5 százalék fölé emelkedő gazdasági növekedés többletbevételei fogják betölteni. Ám ez az érvelés nem volt sokáig tartható, és a nemzetgazdasági miniszter is belátta, hogy valamit tenniük kell a befektetők megnyugtatására, a gazdaság monetáris mutatói ugyanis a régiókra jellemzőnél nagyobb mértékben romlottak.

Az OÉT november eleji ülésén hangzott el először, hogy 6-800 milliárd forintos megtakarítás következik 2012-től, amelynek forrásai:

- a bürokrácia csökkentése, az olcsóbb állam,
- az adósságteher mérséklése,
- a PPP beruházások felülvizsgálatával nyert tehercsökkentés.

November közepén, költségvetési expozéjában Matolcsy György a 6-800 milliárdos megtakarítást teljes egészében a bürokrácia csökkentésének eredményeként tudta be. Egy hónap múlva a Heti Válasznak adott interjúja szerint a 10-15 erőteljes reform eredményeként a csomag a következőkből állna össze:

- 100-150 milliárd forint a Munkaerő-piaci alapból,
- 100 milliárd forint a gyógyszerkasszából,
- 50 milliárd forint a MÁV támogatások csökkentéséből,
- 150 milliárd forint a rokkantnyugdíjából.

Igaz, így csak 450-470 milliárd jött össze, holott továbbra is 6-800 milliárd forintos csomagról beszélt.

Miután az év végére az összes nagy befektetés-minősítőnél megkaptuk a bővli előtti kategóriát, és a nemzetgazdasági miniszter őket is leminősítette, a piacok csak nem akartak megnyugodni. Ekkor Orbán Viktortól megint csak külföldről üzenve megtudtuk⁸, hogy

- a munkanélküli járandóság folyósítási idejét már 2011. II. felétől megkurtítják,
- a gyógyszer-támogatásokat csökkentik,
- a tömegközlekedésben reform lesz,

⁸ A Wall Street Journalnak és a Dow Jonesnak adott interjúiból

- átalakítják a nyugdíjrendszert (korhatár előtt senki nem mehet nyugdíjba, és az állami nyugdíjfolyósítás nem lehet nagyobb, mint amennyi bevétel a nyugdíjkasszába befolyik).

2011. január 12-én Nagy Anna, kormányzóvivő megerősítette: a fenntarthatóság érdekében van szükség reformokra a közösségi közlekedésben, az oktatásban és a gyógyszerkasszábanál.

Megindultak a találgatások a reformok tartalmáról, amire a Nemzetgazdasági Minisztérium közleményt adott ki: „A kormány olcsóbb és hatékonyabb államot szeretne létrehozni, ennek érdekében a szerkezeti átalakításokat nem szakterületenként hajtja végre, hanem annak egységes kormányzati irányt kíván szabni.”⁹ – ezzel megüzente, hogy senki ne várjon olyasmit, mint egészségügyi, oktatási, önkormányzati, nyugdíj-, közlekedési reform. A csomagot Növekedési és Stabilitási Programnak nevezték, amelyről február közepén dönt a kormány és február végén hozzák nyilvánosságra.

Néhány nappal később az Euromoney konferenciájának szünetében Nátrán Roland, a gazdasági minisztérium helyettes államtitkára a következőt nyilatkozta a Dow Jones hírügynökségnek:

- a megtakarítás 600-660 milliárd lesz, ennek 2/3-a kiadáscsökkentés, a többi adóbevétel,
- 2011-ben 200-260 milliárd forint a cél¹⁰,
- 2012-13-ban 400 milliárd forintos megtakarítást akarnak elérni,
- tartalmilag gyógyszer támogatásokból, a közösségi közlekedésből, a kormányzati adminisztráció csökkentéséből, a Munkerő-piaci alapból, a zöld adóból, a jövedéki adók emeléséből, és a különadókból áll össze a program; az utóbbiak részei maradnak a költségvetésnek.¹¹

⁹ Népszabadság 2011. január 12.

¹⁰ Annak ellenére, hogy Matolcsy megerősítette Nátrán nyilatkozatát, 2011-re csak néhány tízmilliárd forintos megtakarításról szólt, 2012-ben és 2013-ban 300-300 milliárdról. (Népszabadság 2011. jan. 28.)

¹¹ Népszabadság 2011. jan. 20.

Nátrán helyettes-államtitkár információjával szemben ugyanazon minisztérium másik államtitkára, Cséfalvay Zoltán január 29-én megjelent interjújában azt nyilatkozta, hogy 2013-tól 5-600 milliárd forint esik ki az államháztartásból, mert a kormány szeretné a különadókat kivezetni (2013-tól már nem lesznek!), forrásul pedig a Munkaerő-piac, a gyógyszerkassza, a Máv és társainak támogatáscsökkentése, és a bürokrácia 700 milliárdos faragása szolgál (eddig 100 milliárd forintra találtak programot).

A gazdaságpolitikusok, zavaros, egymásnak mennyiségileg és tartalmilag is ellentmondó nyilatkozatait a miniszterelnöknek nem volt szándékában kitisztítani. Sem országértékelő beszédéből, sem a parlament tavaszi ülészakájának nyitányán előadott napirend előtti felszólalásából nem tudunk meg többet annál, minthogy megszorításokról nem lehet szó, amiről szó lesz majd március közepén – vagyis tovább tolva a bejelentések határidejét – az Magyarország újjászervezését jelenti. Az országot minden tekintetben újjá kell építeni. Ennek a programja: 2010 – az összefogás éve, 2011 – a megújulás éve, 2012 – az elrugaszkodás éve (egyensúlyteremtés), 2013 – az emelkedés éve, 2014 – a gyarapodás éve, amikor a jobblétet már mindenki érzi. Ez sokmillió ember terve, fedezete a munka mellett a hit, hogy ezt most végigcsináljuk, az utolsó lehetőség a szakadék felé tartás elkerülésére.

A történések rövid felidézésével csak arra szeretnénk volna rávilágítani, hogy mennyire nem volt semmi sem előkészítve a kormánynál, a gazdasági minisztériumban. Nemhogy 2011-re, de a továbbiakra sem. A február végéig tartó találgatások és kiszivárogtatások a Gyurcsány-kormány utolsó időszakára emlékeztettek (2009 januárjától február 16-ig Gyurcsányék ugyanezt tették: srófolták a várakozásokat). Csakhogy most a külső nyomás lényegesen nagyobb volt, a belső lehetőségek pedig szűkebbek, tekintettel arra, hogy a Fidesz ellenzéki korában olyan reformkorlátokat állított fel, amelyeket most nem tudott nem figyelembe venni. Orbán Viktor számára ugyanis elsődleges szempont – Gyurcsány őszödi beszédéből tanulva – a politikai hitelesség megőrzése, vagy legalábbis látszatának a fenntartása.

5.2. A Széll Kálmán¹² Terv

(Többes beszéd) A programot azért illették ezzel a névvel, hogy elkerüljék a csomag megjelölést, még inkább azt, hogy Orbán-csomagnak titulálják a megszorításokat, amelyek létét a végsőkig tagadják. Bemutatására egy viszonylag zártkörű rendezvényen került sor, a Széll Kálmán társaságban, ahol Orbán Viktor nézőként vett részt a kormány többi tagjával együtt. Előretolt bástyaként Navracsics Tibor és Matolcsy György adta elő a tervet, amely semmit mondása okán általános csalódást keltett. A 11 órakor kezdődő ülés első félórájában már elkezdett romlani a forint, és zuhanni a BUX. Előtte nap a Fidesz frakcióülésén is prezentálták a programot, ahonnan csak annyi szivárgott ki, hogy semmivel sem tudtak meg többet a képviselők, mint másnap az ország nyilvánossága a Hír Tv-én keresztül.

Ám az Aranytíz művelődési házban összegyűlt, válogatott vállalkozói társaságnak Orbán Viktor a rendezvényt követően külön tájékoztatást adott, amelyre azonban a sajtó képviselőit nem engedték be. Ugyanezen a napon a Nemzetgazdasági Minisztériumban Kármán András államtitkár is extra információkkal szolgált egy bizonyos, válogatott szakértői körnek.

A Széll Kálmán Terv londoni elemzők számára készített angol változata tartalmában eltért a magyar szövegtől.

- Egyfelől megtudtuk belőle, hogy a kormány a reformokra azért szánta el magát, mert Brüsszel a tudomására hozta, hogy ha nem tesznek lépéseket a hiány- és az államadósság megfékezésére az egyszeri hatású döntéseken túl, akkor nem veszik ki az országot a túlzott deficiteljárás hatálya alól, aminek szankciójaként megvonják az uniós források folyósítását. Márpedig ez komoly érvágás lenne, hiszen jószerivel az egész Új Széchenyi Terv az uniós forrásokra épít.

- Másfelől az angol nyelvű változat elismerően emlékezett meg a Bajnai-kormány stabilizációs intézkedéseiről, szemben azzal a rendkívül durva hangvétellel, ahogyan a magyar változat az előző kormányok tevékenységét minősítette.

- Harmadszor, az angol változat tartalmazta azokat a számokat, amelyeket a csomag megjelenése előtt kiszivárogtattak, de a magyar nyelvű csomagban nem szerepeltek.

¹² Széll Kálmán a monarchia pénzügyminisztere (és rövid ideig miniszterelnöke is) volt, akinek a nevéhez az adósságállomány leszorítása fűződött., tkp. a korabeli Bokros Lajosnak is nevezhetjük.

- Negyedszer, az angol változat lényegesen több részletet árult el, mint a magyar.

(A terv általános vonásai) A Szél Kálmán Terv magyarul megjelent változatának főbb jellemzőit, a kiszivárogtatott információkkal együtt a következőkben foglalhatjuk össze:

- Tartalmában száznyolcvan fokos fordulatot jelent a korábbi, adócsökkentéssel megtámogatott, növekedést előtérbe helyező, és ettől egyensúlyjavulást váró, Matolcsy-féle gazdaságpolitikával szemben. Most az államadósság csökkentésére helyeződik át a súly, aminek újratermelődését a deficit mérséklésével lehet és kell megakadályozni. A tervezett pálya a következő:

Év	Államháztartási hiány/GDP	Államadósság/GDP
2011	2,94	75,0
2012	2,5	72,0
2013	2,2	69,0
2014	1,9	66,0

Az államadósságot 2018-ra 50 százalék alá csökkenthetőnek véli az anyag, és ezt az ötvenszázalékos arányt kívánják az alkotmányba is adósságfékként beiktatni. A gazdaságpolitikai fordulatot a piacok és Brüsszel kényszerítette ki, de lehet, hogy szerepet játszott benne az is, a Fidesz rájött arra, hogy négy év alatt legfeljebb ezt az eredményt tudja felmutatni, amihez most bőségesen rendelkezik egyszeri, idegen forrásokkal.

- Az államadósság 2001 utáni növekedését a terv kizárólag az előző kormányok rossz politikájának következményeként állítja be, amelyért személyes felelősséget kell vállalniuk, és mindenkinek, aki a kormányt az eladósításban támogatta.

- Az államadósság csökkentéséről az anyag, mint a megtalált csodaszerről szól, ami mindenre gyógyír lesz, és olyan küzdelemként mutatja be, amelyben részt venni dicsőség dolga. A bevezetőt író Orbán Viktor sorai ezt mindennél pontosabban prezentálják: „Magyarország számára most jött el a pillanat, hogy hadat üzenjünk az államadósságnak... olyan pillanat ez, amire nemzedékek óta várunk. Ilyen lehetőség egy nemzedék számára legfeljebb egyszer, ha adatik.” Ez Orbán „nem kell félni, nem fog fájni” - üzenete.

- A terv határidőket és a minisztériumok személyében felelősöket jelöl ki, ami némi komolyságot kölcsönöz a korábbi szövegelésekkel szemben.

- A tervben nemcsak reformintézkedések szerepelnek, amelyek mindegyike valamilyen korábbi jog elvételét, vagy tevékenység korlátozását jelenti (semmiképpen sem megszorítást, ezt Navracsics szóbeli előadásában erőteljesen hangsúlyozta), hanem a mézesmadzagot is elhúzza a vállalkozások és a háztartások előtt is. A madzagra az van rákenve, hogy a Széll Kálmán Terv nyomán növekszik az ország iránti bizalom, csökken a kockázati felár, csökkenhetnek a kamatok, nagyobb lehet a vitalitás, azaz élénkülhet a gazdaság, ez mérsékli a költségvetési hiányt, ami további növekedési többletet tesz lehetővé, s így mindenkinek több jut. Vagyis a csomag nyomán olyan pozitív spirál bontakozik ki, ami egyre nagyobb jólétet teremt. Matolcsy Gy. előadásában megismételte, hogy 2013-tól 4-6 százalékos növekedés lesz a magyar gazdaságban (ugyanannyi, mint a korábbi terv szerint, amikor még szó nem volt az adósság csökkentéséről). A jelzett általános jobbra forduláson túl a vállalkozóknak még beígéri, hogy

= a nemzetgazdasági miniszter 2011. dec. 31-ig megalkotja azt a tervet, amely a vállalkozások adósságterheinek csökkentését eredményezi,

= a közigazgatási és igazságügyi miniszter a felszámolási és végrehajtási eljárások gyorsítására terjeszt elő jogszabályt 2011-ben.

A háztartások törlesztő-részleteinek elviselhetőbbé tétele érdekében 2011. július 1-ig kidolgozzák a háztartások rezsiköltségeinek befagyasztását eredményező hatósági árszabályozást.

- A terv költségvetési hatásai a kiszivárgott információk alapján, amelyeket az angol változat megerősített, a következők lennének milliárd forintban

A beavatkozás területe	2012	2013	2014
Munkaerőpiac	195	213	213
Nyugdíjrendszer	93	129	129
Közösségi közlekedés	45	60	60
Felsőoktatás	12	38	38
Gyógyszerkassza	83	120	120
Állami és önkormányzati finanszírozás	32	122	122
Államadósság-csökkentő alap befizetései	90	220	220
Összesen	550	902	902

A táblázatból látható, hogy 2012-re nagyobb kiigazítás esik, mint 2013-ra, és 2014-ben már nincs tovább szigorítás. Az összesen 902 milliárdra tervezett csomagból 24,4 százalékot az adók adnak, ebből 2012-ben a megemelt bankadó, 2013-ban pedig egyrészt a 19 százalékos nyereségadó többlete ahhoz képest, hogy ekkortól kezdve az Orbán-kormány ígérete szerint már minden cég 10 százalékos kulccsal adózott volna, másrészt az úthasználattal arányos elektronikus úti díjból származó bevétel, amit az autópályákon kívül a párhuzamos közlekedéshez sorolt teljes úthálózatra kiterjesztenek. Az angol változathoz meg tudhattuk, hogy 2013. január 1-jétől a válságadók megszűnnek. A megjelölt adótöbblet azonban fikatív, ahhoz képest jelent többletbevételt, amit korábban – az adócsökkentésekből számoltak.

(A terv ismertté vált részletei, a tervezett intézkedések)

Munkaerőpiac

1. A munkanélküli segély összegének maximálása úgy, hogy kisebb legyen, mint a minimálbér.
2. A szociális segélyek összevont összege is kisebb legyen az elérhető minimálbérnél.
3. Felülvizsgálják a táppénz folyósításának szabályait, megnézik, hogy elégséges visszatartó erőt ad-e a táppénz-csalással kapható büntetés. (A március közepén meghozott döntés szerint a felére csökkentik a táppénz maximálisan felvehető összegét.)
4. A vállalkozások is igénybe vehetik a közmunkásokat.
5. Állami közmunka-program indul 2012. január 1-től széles körűen, amelyben a 2011-ben kialakított beruházási programokhoz kapcsolhatóan adnak munkát út- és vasút-építkezéseken, árvízi és belvízi védekezéseken.
6. Egyéni közmunkaprogram is lehetséges, amikor a dolgozó integrált ellátási láncolat tagjaként dolgozik állami piacra.
7. 2011. július 1-től új, átláthatóbb, ésszerűbb rokkant-nyugdíjazási szabályok érvényesülnek.
8. 2012. jan. 1-ig az új rokkantnyugdíj-szabályok alapján felülvizsgálják a korábbi kérdéses döntéseket.

Nyugdíjrendszer

1. A nők 40 év munkaviszony után nyugdíjba mehetnek, ám ezen kívül minden korengedményes nyugdíjazás megszűnik. Ahol megszűnik a korengedmény, ott új életpálya-modell kialakításával kell a foglalkozási ágat vonzóvá tenni. Későbbi információ szerint a korengedményes nyugdíjazás felszámolása csak az újonnan belépőkre vonatkozna, vagyis visszamenőlegesen nem érvényesítenék. Ám így kérdéses, hogy miként érhető el a cél, a nyugdíjassza egyensúlyba hozása.
2. A nyugdíjak emelése csak az inflációhoz kapcsolódik.

Közösségi közlekedés

1. 2011. dec. 31-ig rendezik a MÁV 300 milliárd forintos tartozását (minden valószínűség szerint a magán-nyugdíjpénztári megtakarításokból) úgy, hogy ezzel egyidejűleg átszervezik a MÁV-ot, hogy az a továbbiakban önfenntartóvá legyen.
2. 2012. jan. 1-ig megalakul a Nemzeti Közlekedési Társaság, ahol a MÁV és a Volán párhuzamos közlekedésének felszámolásával nyert bevételből csökkentik a teljes árú menetjegyek árát. Ugyanakkor megszüntetik a családtagok ingyenes utazását, szigorítják a diák utazási kedvezményeket, és áttekintik a többi utazási kedvezményt is.
3. Használatarányos elektronikus útdíj 2013. jan. 1-től a gyorsforgalmú utakon.

Oktatás

1. A felsőoktatásban az államilag finanszírozottak számát a gazdasági lehetőség alapján az állam állapítja meg, és a képzés belső arányait is úgy, hogy növekedjék a természettudományos képzés. A felszabaduló kapacitásokat hasznosítják. 2012. szept. 1-től új felsőoktatási törvény lesz.
2. Az állami szerepet erősíteni kell a közoktatásban, egységes rendet kell kialakítani, nem függhet az oktatás színvonala az önkormányzatok finanszírozási lehetőségétől (önkormányzati iskolák államosítása). 2012. szept. 1-től új közoktatási törvény lesz.
3. A tankötelezettség 18 évről 15 évre csökken.

Egészségügy

1. A gyógyszer-támogatási rendszer olyan átalakítása, hogy csökkenjen a támogatás és a gyógyszerek árai ne emelkedjenek.
2. Az egészségügyi rendszer olyan integrálása, hogy abból megtakarítások képződjenek, ezeket vagy visszairányítják az egészségügybe, vagy tömegsportra fordítják.

Állami, önkormányzati finanszírozás

1. Az állami vezetők évi fizetett szabadsága 40 napról 20 napra csökken.

2. A miniszterek, államtitkárok bérüket 2014-ig, amíg az államadósság nem csökken a GDP 65 százalékára, csak 85 százalékban vehetik fel, addig nincs prémium sem.
3. 2011. július 1-jétől új, egyszerű, gyors, átlátható közbeszerzési törvény (off-shor cégek kizárva).
4. A pártok állami támogatását a 2011. évi nominális szinten 2014-ig befagyasztják.
5. Tilos indokolatlanul külső szerződéseket az államigazgatásban kötni.
6. Az önkormányzatok fejlesztési hitelt csak a kormány engedélyével vehetnek fel, a működéshez pedig egyáltalán nem vehetnek fel kölcsönt.
7. Újraszabályozzák a helyi adókat.
8. Kisebb intézmények összevonása.
9. 2014-től 200 fős parlament.

(Értékelések)

A befektetők többsége ambiciózusnak tartotta a kitűzött célokat, a változások irányát sem vitatta el, de hiányolta a részleteket és aggályosnak tartotta a program teljesítését, főként, mert az átnyúlik a választásokat megelőző évre is. A kockázati felárak csökkenése helyett azok emelkedtek, 2011. március 7-én, 293 ponton állt az öt éves CDS felára a londoni piacokon. A Moody's tömören fejezte ki véleményét, amikor így fogalmazott: a reformcsomag megerősítette Magyarország besorolását. Vagyis esze ágában sincs felminősíteni, még a negatív kilátást sem vette le minősítésünkről. A leminősítés kockázta a Nomura szerint sem iktatózott ki, szerintük a terv bizonytalan lépés, amely homályosan, de helyes irányba mutat.

A befektetők általános csalódását a felfokozott várakozásokra kapott kielégítetlen válaszok váltották ki. A terv bejelentése előtt a kabinetnek olyan légkört sikerült generálnia, amiben minden monetáris mutató javult, erősödtek az árfolyamok, csökkentek a hozamok, csökkent a CDS felár 260-270-ig. A piacok reálisan teljesíthető, átfogó reformprogramra számítottak, amit ehelyett kaptak, az olyan, hogy a miniszterelnök sem merte vállalni.

Brüsszel első reakciója is óvatos volt, a minősítést majd a konkrét végrehajtás fogja megadni. Ezzel az Orbán-kormány megint időt nyert. Ám Olli Rehn pénzügyi biztos figyelmeztette március közepén Matolcsy Györgyöt, hogy Brüsszel újabb ajánlásokat tehet,

ha nagyon hamar, még a konvergencia-program áprilisi bemutatása előtt nem ismerheti meg a részleteket a strukturális átalakításról.

Nagyon elítélően írtak, nyilatkoztak a tervről a korábbi pénzügyminiszterek, így Bokros Lajos, aki szerint a vajúdó hegyek még egeret sem szültek, az eszköztelenséget pedig azzal jellemezte, hogy a harcosoknak még fakardjuk sincs. Békesi László szerint ebből a tervből nem lesz növekedés, ha végrehajtják az egyensúlyteremtést azért, ha meg nem, akkor minden borul tovább. Szerinte, ami látszik, az kényszertakarékossági program és az adócsökkentés visszavonása. Oszkó Péter viszont inkább a megfordult gazdaságpolitikai szélirányt dicsérte, hogy végre ott folytatja az Orbán-kormány, ahol ők abbahagyták. Simor András, MNB elnökként és a KT tagjaként szintén nem ismert semmit a részletekről, de hangsúlyozta, hogy optimista, hosszú távon, ha ezt megcsinálják, lehet hozama a kamatfelárak csökkenésében, és akkor alacsonyabb kamatszint mellett növekedhet a gazdaság is. Utalt ugyanakkor arra, hogy a bankadó meghosszabbítása még jobban visszavetheti a hitelezést.

Mellár Tamás eredménynek tartotta, hogy a terv után elindulhat a részletek kidolgozása, és 2-3 éven belül komoly eredmények szülehetnek belőle. Hangsúlyozta, hogy a számszerű keretek kijelölése számonkérhető, ezért jó, és azért is, mert a kormány nem a keresletet akarja csökkenteni, hanem a gazdaság működési módját akarja átalakítani. Hogy ezt Mellár miből olvasta ki, nem tudom. Szerinte a potyautasok lesznek a vesztesei, a keményen dolgozók pedig a nyertesei. (Ennek ellenére március végén nem hosszabbították meg Mellár igazgatói szerződését a Századvégnél.)

A magunk véleményét a következők szerint fogalmaztuk meg.

Helyesnek tartjuk, hogy az eddig hangoztatott, radikális adócsökkentésekkel megtámogatott, megszorítások nélkül fellendülést és foglalkoztatás-bővülést ígérő gazdaságpolitika helyett most az adósság- és deficitcsökkentés került a politika homlokterébe. Csak azt nehezen tudjuk feledni, hogy a most vallott, egyensúlyra törekvő pályát milyen megvetően utasította el még fél évvel ezelőtt is Matolcsy György, s nyilvánította poros, ódon, lejárt szavatosságúnak...

A most kitűzött célok helyesek, nevezetesen, hogy határozottan csökkenjen az államadósság (2014-re a GDP 66 százalékára a mostani 80 százalékról), az államháztartás hiányának további folyamatos mérséklésével, 3 százalék alatt tartásával megakadályozható legyen az adóssághegy visszanövése, s kikerüljünk a túlzott deficiteljárás hatálya alól. A

meghirdetett ambiciózus fiskális konszolidáció ismeretében különösen érthetetlen Orbán Viktor nemrég tett megjegyzése az euróövezethez való 2020 körüli csatlakozásról. (A miniszterelnök úr vagy nem hisz az államháztartás tartós stabilizálásában, Magyarország újjáépítésének sikerében, vagy hisz, csak nem szereti az eurót, szereti az izgalmakat, az árfolyamkockázatokat és ragaszkodik a saját, önálló monetáris politikához).

A Széll Kálmán Terv harmadik célja a gazdaság tartós lendületbe hozása, amit előadói szerint a tervben lefektettek megalapoznak, s általa Magyarország a régió sereghajtójából ismét az éllovasává válik. Ez a régi-új gazdaságpolitikai cél is üdvözlendő, s elvileg még összhangban is lehet a fiskális konszolidációval. Azaz elképzelhető olyan program – akár még ha nem is heterodox-jellegű, mint volt Bokros Lajosé – amely az államháztartás szerkezeti átalakításával tartósan magas növekedési pályát eredményez, ha azt a befektetők hitelesnek tartják, bíznak benne. Sajnos, amit a Széll Kálmán Társaság ülésén elhangzottakból megismerhettünk, az nem az. Több okból sem.

1. A hallottak nem javítottak a kormány tíz hónap alatt erősen megcsappant hitelességén. **A piacok, a befektetők tíz hónapja várnak a többször beígért strukturális reformok meghirdetésére, s ez idő alatt a kabinet éppen most hatodjára halasztotta el ezt az alkalmat.** A várakozások hiteles reformcsomagra irányultak, amit viszont a kormány tált, se nem hiteles, se nem reform. A Széll Kálmán Társaság ülésén még azokat az intézkedéseket sem említették, amelyeket előzőleg kiszivárogtattak. Így lehetett előállítani a teljes információs káoszt, ami politikailag nagyon rugalmas kormányzásra ad lehetőséget, hiszen senki nem tudja, mi az, ami érvényes, és mi az, ami nem. Pontosabban, vannak, akik kicsit jobban tudhatják, így a kiváltságosok, akik a tv-ben prezentált összejövetelt követően zártkörű összejöveteleken többletinformációkat kaphattak. Ám ez a megoldás a választópolgárok többségét mélyen sérti, és hozzájárul a kormány belső bizalmi tőkéjének apadásához.

2. A hallottakból, de még a zártkörökből kiszivárgottakból sem áll össze koherens program, az ígéretekkel szemben minden maradt az ötletelés szintjén, a terv összegereblyézett mozaikdarabokból áll.

3. A célok elérésének eszközei kidolgozatlanok, a terv írói mégis képesek százmilliárdokban összesített várható eredményekről szólni. A megkésetttség indokolatlan, a mennyiségileg kijelölt keretek arra utalnak, hogy majd ezután fogják megkeresni, honnan teremtsék elő a százmilliárdos forrásokat.

4. Ami konkrétumot a terv tartalmaz, az vagy pitiáner kiadásfaragás, vagy riasztó bevételnövelés. Az előbbihez sorolom a miniszterek lecsökkentett fizetett szabadságát és a párttámogatások befagyasztását. Az utóbbihoz az adózás korábban meghirdetett rendszerének azon pontokon való felülírását, ahol azt nem kellett volna tenni, mert növekedés-visszafogó hatása van (ahol meg kellett volna, ld. személyi jövedelemadó-rendszer, ott nincs szó korrekcióról). Az elektronikus útdíj kiterjesztése pedig határozottan inflációs hatású.

5. A bankadó felemelésére a pénzügyintézetek nemcsak a díjtételek növelésével fognak válaszolni, hanem aktivitásuk visszafogásával is, ami korlátozza – hitelpénzrendszerben különösen - a növekedés felfutását. (Úgy látszik, erre a Bankszövetség hiába figyelmeztetett.)

6. A terv nem számol a másodlagos gazdasági hatásokkal, mint például a segélyek megugrásával, ha a munkahelyteremtés nem tudna lépést tartani a munkaerőpiacra és a nyugdíj-rendszerre vonatkozóan meghozott intézkedésekkel, amire bőven van esély. Ugyanígy nem számol a kereslet-megszorítások növekedési, költségvetés-bevételi hatásával sem. Vagyis a 900 milliárd forintos tervezett költségvetési kiigazítás ténylegesen jóval kevesebb lehet, ami a végrehajtás erős lefelé mutató kockázatára utal.

7. A bejelentettek szemernyi sem javítottak a cégek vállalkozási feltételein, sőt fokozódott a szabályozási környezet bizonytalansága, ami korlátozza a beruházások felfutását, noha a program a beruházási hányad lényeges növekedésével számol.

8. Az előző rendszerből szerzett tapasztalat, hogy az elfojtott infláció idővel többbe kerül, mintha engedték volna az áremelkedést érvényesülni, és a fogyasztó alkalmazkodása is renyhül. Erre lehet számítani, ha a kormány el akarja érni a háztartások „rezsiköltségeinek befagyasztását”. Ingyen ebéd ugyanis – mint tudjuk – nincs.

9. Nagyon megkésettnek tűnik a 2012-től beindítani szándékozott Nemzeti Közmunkaprogram, különösen annak fényében, hogy a rokkantnyugdíjasokat már 2011 második felében felülvizsgálják, és az indokolatlanokat kirakják a rendszerből. A munkaerő-kínálat tehát előbb nő meg, mint a kereslet.

10. Az államháztartásba átszervezett magán-nyugdíjpénztári megtakarítások folyó kiadások finanszírozására való felhasználása tovább tágítja a később betömendő lyukat a költségvetésben.

A hivatalos tavasz első napján annyi történt, hogy a kormány bejelentette: elindul az adósságcsökkentés felé, amit jó iránynak tartunk. A cél eléréséhez szükséges eszközök – a magán-nyugdíjpénztári megtakarításokon és a plusz adóterheléseken túl – azonban oly mértékben homályosak, kidolgozatlanok, hogy kétségbe vonják az egyensúlyi célok tarthatóságát, és messze nem adnak választ arra a kérdésre: mitől lesz itt növekedés?

Márpedig Matolcsy György továbbra is 4-6 százalékos éves GDP többletet vár 2013-tól, vagyis ugyanannyit, mint korábban, ami több kérdést is felvet a programok inkonzisztenciáját illetően. Államtitkára, Kármán András a Széll Kálmán Terv nyilvánosságra hozatalát követően 3-3,5 százalékos növekedésről nyilatkozott ugyanezen évekre. Az ellentmondó adatokat a kormány később úgy magyarázta meg, hogy a 4-6 százalékos növekedés teljesen reális, csak óvatossági okokból számoltak a tervben ennél konzervatívabb pályával. A konzervatív pályát fémjelezte továbbá – szintén Kármán András informális nyilatkozatából megtudva¹³ -, hogy nem kalkuláltak a kamatfelárák csökkenésével és a forintárfolyam erősödésével sem.

6. Negyedév végi utóhangok, történések

Március vége felé a forint el kezdett erősödni. Igaz, a régió egészével szemben javult a bizalom, de azért az erősödés mértéke meglepő volt, és április elején – e tanulmány írásakor – is tartott. A március végi euróárfolyam 265,78 forint volt szemben a februári 272,34 forinttal, a dollárárfolyam 186,98 forintot tett ki a február végi 197,05 forinttal és a svájci frank is gyengült egy hónap alatt 212,59 forintról 204,22 forintra. Április elején ennél is kedvezőbb árfolyamok mutatkoztak – legalábbis a hiteltörlesztők és az importőrök szempontjából kedvezőbbek.

A kedvező fordulatra a magyar gazdaság csak annyival szolgált rá, hogy a március végi folyó fizetési mérleg többlete a vártnál is nagyobb lett, és az ország külső finanszírozási lehetősége elérte a GDP 3,4 százalékát, amire nem volt példa a magyar gazdaságban. A hitelminősítők nem javítottak besorolásunkon, és az említett két szemponton túl érthetetlen volt a javulás, különösen annak fényében, hogy a miniszterelnök többször is kikelt Brüsszel

¹³ Jelen sorok írója hivatalos volt egy háttérbeszélgetésre a Nemzetgazdasági Minisztériumba, ahol ezeknek az információknak a birtokába jutott. Itt egyébként nagyon kevéssel tudott meg többet annál, mint amiről publikuson már információja volt. Ez is azt az érzést erősítette, hogy az eszközök nincsenek kidolgozva, vagy ha igen, azokra a politika még adta áldását.

ellen, és nem írtuk alá a versenyképességi paktumot sem. Mint megtudtuk, nagyon egyszerű összefüggés segítette a forint piaci helyzetét, mégpedig az, hogy a jegybank elnöke elismerően nyilatkozott kifelé a Széll Kálmán Tervről. A kormány megkérte erre annak fejében, hogy felhagynak a jegybank molesztálásával. (Valószínű Járai Zsigmondot nem vonták be ebbe az alkuba, mert ő, mint az MNB Felügyelőbizottságának elnöke nem győzte – jegyzőkönyvön kívül - sorolni, mennyi rendellenességet talált a jegybank gazdálkodásában.) A kormány azért kényszerült erre a megoldásra, mert a 2011-ben előirányzott 4 milliárd eurós hitel első részletének felvételére készült, és úgy találta, hogy Matolcsyval kevésbé lenne eredményes a road-show. Ezért előranggatták a jegybank elnökét, aki még megmaradt hitelesnek a nagyon kevés hazai gazdasági vezető közül.

Simor András pozitív nyilatkozatai meggyőzték a piacokat, és így tudott az Államadósság-Kezelő Központ március 25-én 3,75 milliárd dollár értékben eladni 10-30 éves lejáratú állampapírokat, igaz magas, 330 bázispontos felárral a benchmark amerikai államkötvénnyel szemben.¹⁴ Április 6-án további 0,5 milliárdot értékesítettek 270 bázispontos felárral. Az összesen begyűjtött 3 milliárd euró nagyjából fedezi a 2011. évi kibocsátási terv háromnegyed részét. A sikeres piaci eladás maga is erősítette a forintot. Az első aukción 13-14 milliárd forintos ajánlat érkezett, ezért is mert repetázni a kincstár. A sikeres adósságnöveléssel – amelynek egy része a jegybank egyébként is hatalmas tartalékát duzzasztja – a 2 éves lejáratú EU-IMF hitelt hosszabb lejáratúra lehetett lecserélni.

Javította a helyzetet az is, hogy elfogadható személyeket sikerült találni a Monetáris Tanácsba. Simor András nyilatkozatával csak az a gond, hogy az MNB március végén megjelentetett Inflációs jelentésében lépten-nyomon azt olvasni, hogy a Széchenyi terv hatását nincs módunkban megvizsgálni, mert nem ismertek annak a részletei. A befektetőknek eddig is ez volt a gondjuk, a kockázatok egy részét ebben látták (más részét pedig a terv végrehajtásában). Most viszont – mert jó volt az kormány külső kommunikációja – hittek. A kötvényeladást lebonyolító bankok piaci értékesítői is részt vettek a kommunikációban, elmondták, meg tudták győzni a befektetőket arról, hogy a magyar költségvetési deficitet a magán-nyugdíjpénztáraknak való átutalás okozta, és most a helyzet megváltozott. Továbbá, jók a magyar gazdaság fundamentumai, különösen másokkal összevetve.

¹⁴ A kamatfelár nagyobb volt, mint az egy évvel korábbi értékesítéseknél.

Mindenesetre a kormánynak sikerült néhány hétre levegőt kapnia. A konvergencia-programot április 15-ig kell eljuttatnia Brüsszelhez, amely a Széll Kálmán Terv kibontásán keresztül mutatja be a magyar gazdaság deficit- és államadósság-csökkentő pályáját. lehetséges, hogy a sikeres kötvényeladás nyomán Brüsszel is enyhül véleményének megfogalmazásánál.

A politikai folyamatok csomópontjai

1. Uniós elnökségünk elő három hónapjának mérlegéhez

1.1. A közvetlen előzményekről

Az uniós elnökségre történő felkészülésünket a hazai közvélemény úgy ahogy, de azért még időben megkezdte. Azért is történhetett mindez ímmel-ámmal, mert a leginkább birtokon belül lévő tényező, a kormány sem igyekezett a várható feladattal együtt járó részletek ismertetésével túlterhelni az érdeklődőket. Az érdeklődők imígyen pedig meglehetősen szűk kört tudhattak maguknak. A jelentősebb napi- és hetilapok az utolsó öt-hat hétben kezdtek a leendő elnökségi periódus feladataival olyan részletességgel foglalatzkodni, hogy legalább a rendszeres hírfogyasztóknak kialakulhatott valamiféle előzetes fantomképe arról, ami reánk várhat.

„Kettős válság vár a magyar elnökségre” – adta szalagcímben tudunkra pl. a Népszabadság november 17-ei száma; az írásból az derült ki, hogy a jövő évi költségvetési arányokról folyó viták mind-mind megrekedtek, mert a legnagyobb súlyú országok között még a legelemibb számokról sem sikerült megegyezést elérni Brüsszelben. Ez pedig azzal jár, hogy lényegében a magyar elnökség előzetesen már kialakított menetrendjét fel fogja borítani ez a késedelem. A Figyelő c. gazdasági hetilap karácsony előtti számában terjedelmes összeállításban vette számba mindazokat a feladatokat, amelyeknek kényszerű házigazdái leszünk, s az ő mérlegük szerint is ez a hat hónap alapvetően a kialakult gazdasági/pénzügyi válságkezelés mindennapi kihívásaival fog eltelni. Ez az összegző már erőteljesen vetette fel annak esélyét is, hogy a magyar kormány által eredetileg elgondolt, s tulajdonképpen már jóvá is hagyatott prioritásokat az elhúzódó válságkezelés nagy valószínűséggel teljesen a perifériára fogja szorítani. (*Roskadásig tele az asztal. Figyelő, dec. 16/21.*) Az igazság azonban az, hogy a január 1. előtti pillanatokban is még az egészséges bizakodás, a várható előnyök latolgatása adta meg az alaphangot. *Tizenöt perc hírnév. Mit érzünk majd Magyarország uniós elnökségéből?* - címmel a Heti Válasz dec. 16-ai számában is azt próbálták összeszámolni, hogy a félévnyi politikai turizmus milyen pozitív hatásokkal járhat majd Budapest szállodaforgalmára, s a szórakoztató és kereskedelmi egységeknek miféle váratlanul nagy és új kihívásokkal kell végre szembesülniük. S végre az igényesebb kulturális rendezvényeknek is megfelelő képzettségű és folyamatos közönsége támadhatna – külföldről is.

A sok-sok egészséges várakozás közepette azonban akadt egy meglehetősen goromba hang is, amely nagyon is kilógott a sorból, csak éppen az volt vele a baj, hogy ezt a hangot sem tájékozatlan kívülállónak nem lehetett tartani, sem pedig azt mondani, hogy az illető elve ellendrukker lenne. Merthogy a volt külügyminiszter, Balázs Péter írta az elemzést, az a magyar diplomata, aki hazánk legelső magas rangú uniós tisztségviselője volt, évtizedes brüsszeli tapasztalatokkal a háta mögött. *Unió elnökség, 2011* -című, a Népszabadság szilveszteri számában megjelent írásában így foglalta össze aggályait: „*Magyarország kommunikációs katasztrófahelyzetben, példátlanul rossz politikai imázssal vág neki az EU-elnökségnek. A funkcióval járó erkölcsi tőke nagy részét elvesztette, még mielőtt megkezdődött volna a fél éves periódus. Nagyon tévedett, aki úgy hitte, az elnökség felmentést ad az uniós alapértékek betartása alól...*” Az egész oldalas tanulmány részletesen bemutatta, hogy a magyar kormánynak a rendkívüli adókkal kapcsolatos, valamint az alkotmánybírói hatáskör-korlátozás terén bemutatott, illetőleg a médiatörvény kritikáira adott negligens reakcióival olyan mértékben tette önmagát az európai tárgyalási színtéren nehezen elfogadható partnerré, amellyel eleve az egész elnökségi időszak sikere megkérdőjeleződött. Még egyszer hangsúlyozzuk: ez az írás percekkel azelőtt látott napvilágot, hogyan hathónapos elnökségi szerepünk megkezdődött, tehát: lett volna még min elgondolkodni, s lett volna idő korrigálni. Négy hónap elteltével talán nem lenne haszontalan szó szerinti változatban újra közölni ezt az írást, mert mindaz, ami később történt, az szinte száz százalékosan az egykori külügyminiszter aggodalmait igazolta. Sajnos.

1.2. Januári kezdetek

Talán nemcsak a kormányt, hanem a hazai közvélemény nagyobb részét is meglepte, hogy az év legelső munkanapjain a nemzetközi visszhangokban gyorsan összekapcsolódott hazánkkal szemben két olyan kritika is, amelynek eredetileg nem sok köze lehetett egymáshoz. Tizenhárom európai nagyvállalat vezetői levélben panaszolták be Magyarországot az Európai Bizottságnál, mert – szerintük – a magyar kormány által a multikra kivetett válságadó diszkriminatív jellegű, s nem egyezik meg az uniós alapelvekkel. S ugyanezekben a napokban érte el tetőpontját a karácsony előtt elfogadott magyar médiatörvény nemzetközi bírálata is. Nem kell mondani, hogyan hathatott e két kifogás együtt egy olyan ország ellen, amelynek éppen ezekben a hónapokban kellene egész Európa jogrendjét, egységét, kultúráját felmutatni. A saját, mindennapos gyakorlatában. A Figyelő némi joggal kezdett amiatt aggódni, hogy „... nem is annyira az uniós szankciók az igazán fenyegetőek, hanem sokkal inkább piacok, s azon belül is a pénzügyi reakciók...” (*Figyelő, január 6. Az Orbán-kormány elintézte...*) A

Magyar Narancs még ennél is tovább ment, amikor szerkesztőségi összegzőjében felvetette Magyarország magára maradásának kevésbé biztató lehetőségét (*A karantén felé, jan. 6.*). Kormányzati szimpatizánsok soraiban is felvetődhetett az első hét nemzetközi reakcióinak váratlanul veszélyes hatása. A Heti Válasz főszerkesztője a maga vezércikkében abban kezdett bizakodni, hogy a magyar kormány nem marad egyedül, s lesznek szövetségesei a maga választotta konfliktusok megvívásában, ha mások nem – legalább a lengyelek. Vagy, legalább a belgák...

Borókai Gábor, szintén érzékelvén a magyar kormánnyal szembeni ösztüzet ekkor még így fogalmazott: „...Orbán Viktor erős, egymásra tekintettel lévő, nemzeti közösségeken alapuló Európát akar. De sikerre egyedül nem számíthat. Ahhoz szövetségesek kellene. Ha más kormányok – leginkább a lengyelek - is lesznek eléggé bátrak élni a válság okozta lehetőségekkel, és új, kölcsönösségen alapuló együttműködésre törekszenek a piacokkal, mindenki jól járhat...” (*Erős Európát – velünk! Heti Válasz, jan. 6.*)

Tekintsünk ezúttal el, számos joggal felvetődő kérdésünktől, attól is, hogy miért is Orbán Viktor van egyedül feljogosítva e nemes feladatra, s honnét kéne megsejtenünk, hogy a többi kormány, kormányfő, nemzet stb. nem ugyanúgy az erős Európában érdekelt-e? Maradjunk csak annak a belátásánál, hogy a felsejlett szövetségesi igényeket leginkább csata előtt szokás számba venni..., ütközetek közben erre már nem szokott komolyabb lehetőség nyílani.... Milyen felkészültségű politika/politikus az, aki az általa elindított ütközetek hevében gondol természetes szövetségesek után?

1.3. További fejlemények

A balsejtelmek nagyon hamar beigazolódhattak. Január 19-én, szerdán a magyar miniszterelnök kénytelen volt az Európai Parlament színe előtt szembenézni mindazokkal a kritikákkal, amelyekről addig úgy hitték, hogy néhány szocialista bajkeverő nyugati aknamunkájának kellemetlenségeiről lehet csak szó. E szócsatának egészen meglepően széles nemzetközi visszhangja lett.

(Ezen a ponton nem állhatjuk meg, hogy ne tegyünk egy személyesebb megjegyzést: ekkor mi Európától – kulturális/politikai- és médiaértelemben is - meglehetősen távol tartózkodtunk, Afrika középső partjaitól is kb. 700 km-re. Az itteni esti televíziós hírek 90%-át az egykori portugál gyarmatokon történtek adták: Bissau-Guinea, Angola, Sao Tome/Principe, esetleg Mozambique napi történései törték meg a Cabo Verde-i események fontosságát. Ám egyik

este több percen keresztül bemutatott, vezető európai hír lett Orbán Viktor, Cohn-Bendit, Martin Schultz, s a többi uniós politikus aznapi strasbourg-i szócetete. Nem akartunk hinni a szemünknek, mert ez volt a két hét során az egyetlen olyan európai esemény, ami kivívta a kreoli nyelven beszélő tévéhíradó részletes figyelmét is...)

A hazai média már nem tehetette meg, hogy ezt a széleskörű nemzetközi visszhangot kiváltó eseményt ne a maga teljes jelentőségének megfelelően értékelje. Az eredmény várható volt: cikkek, elemzések, kommentárok tucatjai születtek, s ezeken belül a kormányzati oldallal szimpatizálók teljes mértékben átvették a kormányfői értelmezést. E szerint Orbán Viktor bátran megvédte a magyar emberek becsületét, s kikérte magának a magyar népen esett sérelmet. A média másik része viszont joggal mutatta ki, hogy e védelemre a magyar nép nem szorult rá, mert nem is támadta senki sem. Amit kifogásoltak, az a kormány viselkedése, törvénye és hozzáállása volt.

Nagyjából e napoktól kezdve datálható az a – véleményünk szerint tudatosan vállalt – szerepváltás, amelynek alapján Orbán Viktor az összes vitahelyzetben igyekszik önmagát a magyar érdekek védelmezőjének, a nemzeti önvédelem kénytelen harcosának mutatni – függetlenül a szóban forgó vitakérdés szakmai természetétől. Úgy hisszük, hogy ez a korai, az elnökségi periódus első heteiben sikertelenül megvívott konfliktus a későbbiekre nézve is meghatározó jelentőségű lett. Mindenekelőtt azon attitűd okán, amely nem ismeri el sem a vereség tényét, sem pedig a belőle fakadó korrekciós igényeket. *A későbbiekben is megfigyelhetővé vált annak az önérzeteskedő mentalitásnak a túltengése, amelynek révén a miniszterelnök moralizálással, zavaros és képmutató önfelértékelésekkel szereti önmagát olyan függetlenségi harcosként bemutatni, akinek reggeltől estig, élete minden mozzanatát a nemzet érdekeinek elkötelezett védelme jelenti. Akkor is küzdeni szeretne, ha éppen senki nincs jelen a páston, akkor is mindannyiunk védelmezője szeretne lenni, amikor technikai jellegű feladatokat kellene leginkább megoldania.* Nézetem szerint ez a póz egyfajta kompenzáció lenne cserébe azért, mert az elmúlt hónapokban távolról sem az eredeti elvárásai szerint alakult a személyes nemzetközi tekintélye. (Korábban még nagy reményeket fűzött a saját, nem is túl távoli

jövőbeni, európai szintű vezetővé válásához. Ennek elmaradása után pedig marad az állandóan haza üzengetés rossz szokása. Külpolitika helyett belpolitika.)¹⁵

1.4. Félidei mérlegek

Áprilisba érve egyszerre több szinten is megkezdődött a magyar elnökségi időszak eddigi munkájának átfogó értékelése. A januári viharos – és kudarcokkal terhes – kezdet hatásai valamelyest csillapodtak, de nem múltak el teljesen. Az első három hónap házigazda-mivoltának megítélése kettős arcot mutat. Egyfelől mind a külföldi, mind a hazai értékelők méltányolják azt a hatalmas munkát, amit a magyar szakértői gárda a háttérben folyamatosan végez. Ennek is köszönhetően sikerült például februárban a közös energiapolitika kereteiről megállapodni - uniós szinten. Márciusban pedig a gazdasági-pénzügyi megállapodás tető alá kerülése minősülhet szintén olyan szakmai sikernek, amelynek megszületésében magyar szakértők százainak erőfeszítései is benne vannak. S bár a hazai szakértői gárda általános elismerést arat, ezt a munkát mégis beárnyékolja a nagypolitika, pontosabban szólva a miniszterelnöki provokációk sorozata.

A januári kudarc után Orbán Viktor mind határozottabban beszél Brüsszel ellen, s próbálja meg a saját el nem fogadottságát úgy beállítani, mint aki a magyar nép külön érdekeit bárkivel szemben és bármi áron megvédi. ***Az igazság azonban az, hogy ezeket a különleges magyar érdekeket nem annyira védelmezni kellene, hanem megtalálni az egyeztetéseknek azt a fáradságos, hosszú útját, amikor ezek valóban eredménnyel képviselhetők. Ehelyett magát a Brüsszellel szembeni szabadságharcos pózába merevíti, s nem érti, hogy miért szigetelődik el, s miért nem kerülnek sorra a magyar elnökség idejére tervezett nagyobb jelentőségű, nemzetközileg is fontos rendezvények, találkozók, egyeztetések? S ahogy az idő telik, a lehetséges válasz erre a talányra egyértelműen az, hogy miatta...*** Elvileg hátra lenne még a hathónapos időszak második fele, s nem kizárt, hogy a mérleg még jelentősen javítható. Félidőben annyit láthatunk: ami kizárólag rajtunk múlt, azt a kormányfő nagy-nagy intenzitással rombolta, s nincs jele annak, hogy ezen a sértett/sértődött mentalitáson komolyabban szeretne változtatni. Kár. **Minket is éget, mindannyiunkat, nemcsak sajátmagát.**

¹⁵ Nem tudom megállni, hogy e fönti -hevenyészett- diagnózis megírása után éppen egy évtizeddel olvasva mindezt, ne csodálkozzam el azon: Milyen zavartalanul szoktatta országát, népét, közönségét Orbán Viktor ahhoz, hogy ezt a fönti szerepvavart természetes adottságként viseljük el. Miért is? KL 2021 02.14.

Irodalom még az uniós félévhez:

- Hátrább az agarakkal! Martin József, Figyelő, jan. 27.
- Viharos nyitány, viharos folytatás. Népszabadság, jan. 20.
- A strasbourgi csata. Mészáros Tamás, 168 óra, jan. 27.
- Nyugati arrogancia és magyar sérelmi politika. Horkay-Hörcher Ferenc, Heti Válasz, febr. 3.
- Orbán és az EU: miért sikertelen a magyar elnökség? Kocsis Györgyi, HVG, márc.3.
- A fiúk az EU-bányába mentek. Népszabadság, ápr. 4.
- Orbán Viktor ismét egy sorban említette Brüsszelt Moszkvával. Népszabadság, ápr. 5.
- Harcolni bárkivel, Eörsi Mátyás, Magyra Narancs, márc. 17.
- Az Eu - elnökség, Figyelő, ápr. 7.
- Az Orbán-kormány európai megítéléséről. Horkay-Hörcher Ferenc, Heti Válasz, ápr. 7.
- Nem járunk külön utakon. Martonyi-interjú Heti Válasz, ápr. 7.

2. Médiaharcok az új év első hónapjaiban

Már az eddigiek során kénytelenek voltunk többször is utalni a médiaszabályozás kapcsán összetorlódott hazai és nemzetközi konfliktusok sorozatára. Az az igazság, hogy ez az ügy olyan terebélyessé szélesedett, aminek okán a médiabotrány ezekben a hónapokban mindenféle metszetekben belekapcsolódott az összes többi fontos politikai kérdés alakulásába. Az uniós kezdetek bemutatásakor már részleteztük a januári botrányokat, ehelyütt azonban figyelmet kell fordítanunk jó néhány olyan mellékszálra is, amelyek a médiafejemények alakulásában fontos szerepet játszottak. Kormányzati oldalról eleinte megpróbálták jelentékteleníteni a kialakult konfliktusok súlyát, illetve igyekeztek áttolni azok értelmezését a hagyományos bal/jobbs-megosztottság – nemzetközileg is könnyen eladható – dimenzióiba. Nem kellett hozzá túl sok idő, hogy felismerjék: mindez kevés és mindenekelőtt hatástalan lesz.

Január közepén egyidejűleg többféle irányú offenzívával is megpróbálkoztak. Letettek az eredetileg hangoztatott „hibátlanági” teóriáról és sokkal összetettebb stratégiára tértek át. Ennek egyik arculata annak folyamatos elfogadtatása lett volna, miszerint „valami félreértésről” van csupán szó... A törvénnyel nincs semmi baj, csupán fordítási hibák, rossz szándékú beleértelmezések miatt csapnak a külföldiek ilyen méretű ricsajjt. E stratégia

részeként széles körben kezdték hirdetni, hogy ebben a szabálytömegben egyetlen olyan kitétel sincsen, ami ne szerepelne más, egyéb uniós országok joganyagaiban már. A Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság – maga is az új szabályozás egyik szörnyszüleménye – január közepén összeállított egy olyan anyagot, amely arra volt hivatott, hogy a kormányserveket és az egyéb háttérintézményeket felkészítse az eddigi belső- és külső kritikák eredményes elhárítására, és annak kidomborítására, hogy az új médiatörvény - elődeivel szemben - mennyire bátor, korszerű és hatékony megoldásokat tartalmaz. Tehát, jobb lenne a pozitívumokat hangoztatni, az egyébként is jelentéktelen kifogásolható részekkel szemben.

A sillabusz – ami *Az új magyar médiaszabályozással kapcsolatos hitek és tévhitek, európai példák* - címet viseli - felkészíti az állami tisztviselőket arra, hogy mindenféle megalapozatlan és rosszindulatú támadásokat emelt fővel és önérzetesen lehessen visszaverni. S ami azt illeti, a következő hetekben meg is látszott az eredmény: bárkit is kérdeztek meg e törvény felől, a válaszoló nagy magabiztossággal mondta el/fel a sorvezetőben lefektetett érveket. (A részletek felől eligazít a *Magyar Narancs január 20-ai* számának elemzése: *Nyilvánosságtól védve. A médiahatóság kiskátéja a sajtótörvényről.*) Az ellenoffenzíva legsikeresebb darabját azonban alighanem *Koltay Andrásnak* a mélyvízbe dobása jelentette. Ez a – 33 éves - fiatalember korábban a hazai közvélemény előtt kevésbé volt ismert. Pedig...

Két évvel korábban, szokatlanul fiatal korban hatalmas szakmonográfiát írt a sajtó- és szólásszabadság hazai és nemzetközi szabályozási gyakorlatáról, bár az is valószínű azonban, hogy ezt a valóban páratlan munkát egy szűkebb szakmai kör ismerte csak meg. Ősszel azonban bekerült a frissen megalakult Médiatanácsba, s az sem maradt titok, hogy e hatalmas volumenű jogszabály-alkotó munkában neki is oroslánrésze volt. Januárban aztán valakik rádöbbenhettek, hogy a legjobb megoldás az lenne, ha éppen ő magyarázná el a médiának a kifogásolt passzusokat. Hamar kiderült, hogy az ő személyében felkészült, sokoldalúan érvelőképes és a médiában korlátlanul szerepeltethető, az ellenfeleivel minden tekintetben egyenrangú partnert talált meg a kormányzat. S egyik napról a másikra megjelent az összes elképzelhető rádiós- és tv-s vitafórumon, és az írott sajtó egyetlen hónapon belül több reprezentatívabb interjút készített vele, mint a miniszterelnökkel. Január 13-án a *Heti Válaszban*, 20-án a 168 órában, 27-én a *Figyelőben* védte a törvény szövegét - meglehetősen színvonalas érveléssel. Az *ÉS* január 14-ei számában pedig egy terjedelmes esszében magyarázta el a legfontosabb kifogásokkal kapcsolatos kormányzati felfogás lényegét. (*Van-e sajtószabadság Magyarországon?* - címmel. Igaz, egy héttel később Hanák András tollából vitriolos és több ponton is védhetetlen - bírálatban részesült.) Ez az aktivitás némileg

hozzájárult ahhoz, hogy a szóban forgó kérdéseket meg lehetett vitatni a korábbiaknál tárgyyszerűbb keretek között is. S hogy erre egyébként a jobboldalon is mutattak valamiféle hajlandóságot, azt abból is ki lehetett venni, hogy a Heti Válasz megpróbálta csokorba szedni a leginkább vitatható tételeket – azzal a kommentárral, hogy mindegyikük bírálatában fel lehet fedezni jogos elemeket is. (*Rossz a sajtónk. Heti Válasz, jan. 6.*)

Ebbe a hangulatba robbant bele az ominózus strasbourgi Orbán-szereplés, amelynek nyomán megint hosszabb időre elröppent a józan hangvételi véleménycsere lehetősége. Másnaptól újfent a megszokott frontok logikája alapján forrtak fel az indulatok. S hogy egy pillanatra sem maradjunk kétségek nélkül, Deutsch Tamás – a Fidesz EP-képviselője – január 21-én, pénteken „Elég” - címmel Facebook-fórumot nyitott mindazon tiltakozók számára, akiknek elegendő lett Magyarország, s a magyar nép nemzetközi rágalmazásából, szidalmazásából... S a támogatói kör pillanatokon belül szélesedni kezdett. Igaz, másnap már az ellentábor fórumaé is, akiknek szintén „Elég” lett. Nekik meg a kormányzati hazudozásokból.

Ugyanezen a napon azonban arról is értesülhettek a küzdő felek, hogy az Európai Bizottság levélben fordult a magyar kormányhoz annak érdekében, hogy hangot adjanak a magyar médiatörvénnyel kapcsolatos aggályaiknak. Ha eddig nem is, de ettől a pillanattól kezdve két dolog mindenképpen nyilvánvalóvá válhatott. Az egyik, hogy a továbbiakban a hazai médiatörvény további sorsa korántsem marad meg olyan jellegű belügyként, ahogyan ezt a megalkotói hosszú hónapokig remélték. A másik pedig az, hogy ezzel a konfliktus kikerülhetetlenül részévé válik az európai szintéren aktuálisan uralkodó párttáborok/megosztottságok, erőviszonyok pillanatnyi alakulásának. (A Magyar Narancs szakírói ezt szinte azonnal be is látták, s a hazai médiatörvény jövőjének alakulását el is helyezték az aktuális európai politikai kártyaparti játékterében: *Zéró nyomaték. Az Európai parlament és a médiatörvény. Magyar Narancs, jan. 27.*)

2.1. Egy módosítás rövid politikatörténete

A magyar kormányzat már éppen belelovalta magát saját érvei cáfolhatatlanságába, mikor híre jött annak, hogy Neelie Kroes - az Európai Bizottság a médiaügyekért felelős alelnöke – január 21-én levélben fordult a magyar kormányhoz. Levélében tételesen is összefoglalta az uniós kifogásokat. Azonnal elkezdődött a dokumentum értelmezése és félreértelmezése körüli háború. A kormányzati megszólalók — főként Kovács Zoltán államtitkár, s a levél címzettje: Navracsics Tibor – igyekeztek jelentékteleníteni a levél tartalmát. Hogy t.i. csupán technikai

jellegű kifogásokról lenne, szó, csak olyan komolytalan formai, fordításbeli kérdésekről, amelyek kiküszöbölése nemhogy nem igényli a törvény megváltoztatását, hanem egyszerűen nevetséges dolog mindezeket megemlíteni is.

A megkérdezett szakértők másként látták: szerintük az EB-biztos levele nagyon komoly felszólítást és fenyegetést tartalmaz, amely egyértelműen felhívja a magyar felet a kifogásolt részek megváltoztatására. A január 25-ei Népszabadság azonban hozzájutott az EB-alelnöknő leveléhez és közölte is a szövegét, aminek ezúttal csak az „Összegző”- elnevezésű részéből idéznénk néhány kitétel: *”...a bizottság szakértőinek komoly kétségei vannak a magyar törvény és az uniós joganyag kompatibilitását illetően....felkérem a magyar kormányt, hogy két héten belül nyújtsa be elképzeléseit arról, miként lehet e komoly kétségeket kezelni....ha nem tesz eleget e fenti kérdésnek....a Bizottság fenntartja a lehetőségét annak, hogy hivatalos felszólító levelet küldjön a magyar hatóságoknak....”* A szöveg ismeretében utólag is nehéz elképzelni, hogyan érthette a magyar kormány némely vezetője ezt a figyelmeztetést „technikai jellegű” észrevételnek.

A logika nagyon is világossá vált:

- 1. az EB megmondta, hogy mi a baj a törvénnyel;
- 2. megfelelő időt adott arra, hogy a magyar kormány érzékelje a kifogások lényegét;
- 3. elkezdődhetnek a tárgyalások a megváltoztatás gyakorlati teendői felől;
- 4. egyet semmiképpen sem lehet tenni: úgy csinálni, mintha minden mehetne tovább....

Valami oknál fogva a magyar kormány jó ideig azonban mégis e legutolsó értelmezéssel hitegette magát. Január 31-én Navracsics Tibor válaszolt Neelie Kroesnak, leveléből az derül ki, hogy a magyarok ugyan hajlandóak némi változtatásokra, de továbbra sem látják megalapozottnak az uniós kritikát. S két hétig megint azt fújja valamennyi kormányzati média-szimpatizáns, amit már egyszer, januárban eléggé sokan lelepleztek: miszerint semmi olyan nincs a magyar szabályozásban, amit ne tudnánk Európa számos más országában is megtalálni. Igen ám, csak az a baj, hogy így, együtt sehol sincsen ehhez hasonlóan túlbiztosított, túlcentralizált és médiaellenes szabályozás, de ezt az érvet meg nem akarják meghallani.

A kormányzati hozzáállást, a probléma teljes lebecsülését nagyon plasztikusan bemutatja Borókai Gábornak, a Heti Válasznak a korabeli főszerkesztőségi cikke: *A mi időnk. Heti Válasz, febr. 7.* A volt kormányzóvivő úgy találja, hogy ez az egész európai roham azért van, mert a megelőző, gyurcsányi nyolc év során a magyar kormány elvesztette a hitelképességét, s a mostani Európa még nem nőtt fel az új magyar-kétharmados kormányzás – elismeréséhez. Ezért az új kormány tulajdonképpen ebben a vitában is az elődje áldozata... Az is érdekes jelenség, hogy Borókai az érdemi/tartalmi kifogásokra nem vesztegeti fölöslegesen a szót. Egy mondatot sem...

Február elejétől hetekig tartó kötélhúzásba kezd a magyar tárgyaló fél, amelynek során talán abban bízhattak, hogy a mind véresebbé váló arab válság árnyékában ez az ügy önmagától is eljelentéktelenedik majd. (E két hét krónikáját, s a követett stratégia haszontalanságát nagyszerűen foglalja össze egy korabeli elemzés: *Céltalanul feszített húr. A médiatörvény és az Európai Unió. Magyar Narancs, febr. 17.*) Aztán valami mégis történhetett a háttérben, mert Neelie Kroes február 16-án az Európai Parlament esti vitájában bejelentette, hogy Orbán Viktor beleegyezett a médiatörvény megváltoztatásába. A másnapi Népszabadságban olvasható is a módosítások lényege, miként az értékelésük is. (*Hanák András: Kezdetnek nem rossz. Népszabadság, febr. 17.*)

S a folytatás nagyon is ismerős: a kormányzati oldalról továbbra is azt hallani: ezek csak technikai jellegű változtatások, az elemzői had, meg a médiavilág viszont azt hajtogatja: ez a lépés csak a kezdet lesz, mert a cél a törvény alapvető megváltoztatása. A parlament kormánypárti többsége végül, március 7-én megszavazza a médiatörvény négyponos módosítását. Ezt az aktust is sokféleképpen lehet értékelni. Egyfelől úgy, hogy a kormány végül engedett, s korábbi elutasító magatartása helyett a kompromisszumot választotta. S ha arra gondolunk, hogy Orbán Viktor januárban még minden lehetséges fórumon azt nyilatkozta, miszerint ez egy olyan európai szintű jogszabály, amiről még csak vitatkozni sem érdemes, akkor mindez valóban nagy előrelépés volt. S a módosítások is azokat a kezdeti uniós kritikákat tükrözik, amelyeket oly hevesen vetettek még el – nem is oly rég. Másfelől viszont az elért módosításokkal sem igyekeztek korrigálni mindazokat az alapvető kifogásokat, amelyek a sajtó- és szólásszabadság alapvető elveinek sérelme okán fogalmazódtak meg. A magyar kormányzati vezetők természetesen az előbbi felfogást vallották, s ezzel úgy látszott, hogy el is intéződött végre ez a hosszú és kínos ügy.

A látszatbéke kb. három napig tartott, mert március 10-én Strasbourgban, az Európai Parlament 316 – 264- arányban a magyar médiatörvényt bíráló határozatot fogadott el, úgy, hogy 33 fő tartózkodott a szavazástól. Magyar fordításban: Orbán Viktoréknak óriási külpolitikai pofon az, hogy a néppárti többségű Európai parlamentben még az elvbarátaik sem álltak ki mellettük olyan erővel, hogy ezt az elítélő határozatot megakadályozták volna. S hiába írta Szájer József – EU-képviselő - a blogjában, hogy az Európai Parlament „lejáratta magát ezzel a döntéssel”, mert mindenki számára világossá vált, hogy a médiatörvény körüli politikai küzdelmek új szakasza kezdődött el. A másnapi Népszabadságban tételelesen számba vették azokat a kérdéseket, amelyek továbbra is a haza és a nemzetközi viták forrásaként szolgálhatnak. Nyolc ilyen területet azonosítottak, s csak azért nem ismertetjük ezeket egyenként, mert nagy a gyanúnk, hogy a későbbiekben valamennyi kérdéskörrel szembe fogjuk még magunkat találni. (*Maradtak még aggályok a médiaszabályozással kapcsolatban, Népszabadság, márc. 12.*)

A médiatörvény-sagának természetesen nincs vége, a mi krónikánk viszont ezúttal az év első negyedét tekinti át. Ennyiben még e történethez tartozó epizód, hogy március 15-én a választások óta legnagyobb – több tízezres nagyságrendet érintő - tömegeket megmozgató tüntetést tartottak, mindenekelőtt a sajtószabadság védelmében. S azt is lehet sejteni, hogy nem ez volt az utolsó demonstráció. Mindeközben szép csöndben kezdett szövődni egy újabb mellékszál is. Január 22-ei hír volt az, hogy húsz különféle szakmai és érdekképviselői szervezet fordult az Alkotmánybírósághoz a médiatörvény ügyében, köztük a MUOSZ is, amely szervezet összesen tizenhat pontban tartja alkotmányellenesnek az új szabályozást. Idővel e sorhoz csatlakozott a Népszabadság is, amely február 9-ei számában egész oldalas terjedelemben ismertette azt a beadványt, amelyben a lap hat alapkérdésben emelt alkotmányos kifogást a törvény ellen. (*Lapunk az Alkotmánybírósághoz fordult. Népszabadság, febr. 9.*) Mindez azt sejteti, hogy a hazai hatalmi szféra alapintézményeiben is elindult egy olyan küzdelem, amelynek végeredményét, e sokat szenvedett törvény sorsát, 2011. április elején még teljesen reménytelen megjósolni.

S közben a média... meg éli a maga zűrös életét. A közszolgálati műsorok korábban soha nem tapasztalt mélységekbe zuhantak. Az MTV ugyancsak megsínylette a többszörös átalakítási folyamatokat, a választások óta eltel időkben megállás nélkül csökkent a nézettsége. Kiemelkedően legnépszerűbb műsorát, a Híradót érték a legkomolyabb veszteségek, milliós közönsége csaknem a felére apadt. S a megmaradt – hűséges – nézők elsőprő többsége nyugdíjas, a reklámbevételek szempontjából sorsdöntő jelentőségű,” aktív

kereső, felnőtt” korosztály soraiból pedig alig százezer nézőt vonzanak. Ma már az MTV-nek komoly konkurenciája az ATV, a Cooltv, meg a Viasat is. (*Zuhanórepülésben az MTV. Népszabadság, febr.24.*). A kereskedelmi tévék uralma viszont töretlen, s Magyarország legnagyobb visszhangot kiváltó médiaeseménye 2011 első hónapjaiban megint a ValóVilág - show lett. S e tendenciának megfelelően a kereskedelmi tévék hírműsorai is sokkal népszerűbbek lettek, azzal az egy aprósággal megtoldva e jelenség értelmezését, hogy e hírműsorokban is nyomasztóvá vált a Fidesz megjelenítésének a fölénye. (*A csapból is a Fidesz... Vizsgálat indult Az Este kiegyensúlyozatlansága miatt. Népszabadság, márc. 18.*)

A közszolgálati médiumokban nemrégiben még sok-sokezernyi újságíró dolgozott, s az ő jövőjük az idei évben több mint bizonytalanná vált, miként magának a hagyományos értelemben vett közszolgálati médiumnak a helyzete is. Az új médiaviszonyok között kialakított hírgyártási/előállítási folyamatokat ugyanis olyan mértékben centralizálták és depolitizálták, amiinek következtében nagy kérdés, hogy szabad-e még mindezt közszolgálatnak tartani? A részletekről nagyon sok elgondolkodtató ismeretet nyújt *Pálffy G. István* nagylélegzetű esszéje: *A közszolgálat tragédiája. ÉS. febr. 25.*) További részletekkel ezúttal nem is szolgálnánk, talán ennyi apró tény említése is elegendő annak nyugtázásához, hogy a nagy-nagy visszhangokat, nemzetközi viharokat arató médiaküzdelmek árnyékában a hazai mindennapi média világában olyan mélyreható, sok esetben visszafordíthatatlannak látszó változások mennek végbe, amelyeknek riasztó kilátásaira csak egy egészen elenyésző kisebbségnek van szeme, füle – és tolla, hogy megírja a várható veszélyek méreteit. E kevés szerző soraiból három írást mégis érdemes külön is kiemelnünk.

György Péter éles szeműen veszi észre, hogy a Fidesz médiapolitikája miféle morális pusztítást visz végbe - törvénytörően – annak a fiatal jobboldali média-szakértői/újságírói csapatnak a mindennapi-szakmai kultúrájában is, akiket az elmúlt nyolc év ellenzéki évei faragtak – olykor igen jó minőségű- újságírókká. (*György Péter: A médiatörvény után. ÉS: jan. 7.*) Vásárhelyi Mária a lehető legborúlátóbbak közé tartozik annak megítélésében, ami e törvény után a hazai médiavilágban kialakult. Az ő elemzését azért is érdemes mégis külön kiemelni, mert rendkívüli érzékkel, nagyon kritikusan mutatja be az elmúlt nyolcévnyi szocialista kormányzás és médiapolitika dicstelen szerepét is ebben a lezúllási folyamatban. Számos példával alátámasztva illusztrálja, hogy a döntő pontokon a szocialisták a Fidesszel vállvetve tették tönkre a hazai média elemi körülményeit, s tették lehetővé e mai állapotok kialakulását. (*Vásárhelyi Mária: A médiaháborúnak vége. ÉS. jan. 28.*)

Végül, mindenképpen meg kell említeni azt a nagyigényű elemzést, amely az egész médiacirkusz értelmét, funkcióját és lehetséges hosszabb távú demokrácia-veszélyeit a lehető legszélesebb keretek között mutatja be: Majtényi László és Polyák Gábor nagy terjedelmű elemzése nem marad meg a média világába zárva, hanem az egész folyamatot az elmúlt húsz év alkotmányos rendjének elemi visszavételi folyamataként írja le, sok-sok érveléssel alátámasztva. (*Majtényi-Polyák: Médiatörvénnyel a polgári szabadság ellen. ÉS. márc. 4.*)

A médiaküzdelmek első negyedévi krónikáját nem véletlenül zártuk le néhány meglehetősen elvont és elméleti igényű írásnak a felidézésével. Éppen azért tettük ezt, mert azt szerettük volna mi is érzékeltetni, hogy a nagyon látványos, ám sokszor érthetetlen küzdelem színpalái mögött sokkal, de sokkal fontosabb tétekre menő küzdelemlről van szó, mint amennyire mindez pusztán a médiaszabályok kapcsán belátható lenne. **Ez a „csak” egy olyan jellegű tantörténet-keretjáték, ahol az igazi tét az elmúlt húsz év értelme és értelmezése.** Annak elfogadása, vagy elvetése, hogy mindaz, ami 1989 után intézményesen kialakult, az vajon elvetendő, avagy inkább tovább építendő örökség-e. S ha erre is gondolunk, akkor nem lehet megkerülni annak belátását, hogy az egész csatározás éppen azokra a hónapokra koncentrálódott, amikor elkezdődtek a nagyszabású alkotmányozási/közéleti játékok; azaz a szabadtéri szezon kezdetére.

3. Az alkotmányozás kezdeti szakasza –januártól a normaszöveg kialakulásáig, áprilisig

Az idei év legnagyobb belpolitikai eseménye kétségtelenül az új alkotmány megszületése lesz. Alkotmányozni meglehetősen ritkán, hazánkban leginkább sorsfordító, történelmi pillanatokban volt eddig szokás - többnyire másutt is. A Fidesz egy pillanatra sem rejtette véka alá, hogy a kétharmados támogatottsággal készen állnának egy teljesen új alkotmányos rend megalkotására, a parlamenti lehetőségen túl azonban jó néhány kétely és kérdés is felvetődött. Nem sokáig, mert Orbán Viktor még az előző év szeptemberében eldöntötte, hogy az idén tavasszal ennek a végére járnak. Azt pedig karácsonykor közölte, hogy a kezdet március 15-én, a befejezés pedig ápr. 25-én lesz. Ez a szigorú menterend azóta legfeljebb annyit változott, hogy sikerült meggyőzni afelől, nem szerencsés, ha az elfogadás/végszavazás napja éppen egy katolikus munkaszüneti nap — húsvét hétfő – lenne...

A nagyvonalúság nem ismert határokat, mert a végszavazás előre került ápr. 18-ra, s a megjelölt végpont pedig úgy lesz, hogy Schmitt Pál majd ezen a húsvét hétfőn fogja

ünnepélyes külsőségek közepette aláírni az új alkotmányt. Azaz, a parlamenti vitára, a módosító indítványokra, a szakmai és társadalmi visszhangok feldolgozására rendelkezésre állt összesen mintegy – öt hét, húsz-huszonöt munkanap... E rövid bevezető is sejteti talán, hogy **ez az alkotmány nem törekedett arra, hogy évtizedekre szólóan, a magyar társadalom elsőpró többségének alapvető jogi dokumentuma legyen. Hanem akkor mi lesz mindez? Az, aminek előre meg- és beígérték: a kétharmados parlamenti többség legitim jogi aktusa.** Nincs is ezzel semmi alkotmányos probléma. Akkor, mi az oka annak, hogy az elmúlt négy-öt hónapban cikkek, szakértői ellenvélemények, szelídebb és gorombább hangvételű felszólamlások százai láttak napvilágot? A válasz megformálásához teszünk egy hosszabb, öt pontból álló kitérőt.

3.1. A legitimitás kérdése

A legitimitás több szempontot is felölelő probléma-halom. Mindenekelőtt annak megítélése, hogy a kétharmados többség önmagában elegendő alkotmányos/politika/morális és szellemi háttér-e az új alkotmány meghozatalához? Az ellenzéki vélemény az, hogy – nem. A kormányzati meg az, hogy igen. A szakértői vélekedés már sokkal árnyaltabb. Nincs egyértelmű többségi álláspont például arról, hogy ezt az alapvető normát meg kellene-e erősíteni népszavazással is, mert sem a nemzetközi gyakorlat, sem pedig a hazai precedensek nem adnak egyértelmű eligazítást. Abban már sokkal egyértelműbb a szakmai közvélemény, hogy a kiküldött 8 millió kérdőívre visszakapott 900 ezernyi válasz semmiképpen sem tekinthető népszavazás-erejű jóváhagyásnak. Még akkor sem, ha a Fidesz ezt a „nemzeti konzultációs” - formulát az elmúlt évtized során a legfőbb közvetlen demokratikus részvételi lehetőséggé avatta fel.

A legitimitás kérdésének érdekes vetülete, hogy a szöveg az ellenzék részvétele nélkül születik meg. Mint ahogyan az ellenzéki képviselők a végszavazáson sem kívánnak részt venni. S végkép elutasítják azt a Fidesz-fenyegetést, miszerint erre az új alkotmányra minden képviselőnek újra fel kellene esküdni, mondván, hogy ők már egyszer felesküdtek a régire. (Ez a vita csak látszólag nevetséges. Részben azt a hajmeresztő követelést rejti – inkluzíve – magában, hogy az előző alkotmányt egyszerűen kitagadja a hazai közjogi hagyományból. Részben pedig lehetővé tenné az ellenzéki képviselők alkotmányos kirekesztését. Ez a tét túl nagy, ezért szerintünk a vitának e része a jövőben egyszerűen el fog halni, mint egy teljesíthetetlen követelmény abszurd vadhajtaságáé.) A probléma ma még szörszál-hasogatásnak tűnik, de a későbbiekben rendkívüli zavarok forrása lehet, ha majd az új rend érvényesítésekor

több párt képviselői szerint ez az alkotmányos rend kizárólag a Fideszre érvényes. Minthogy nem is voltak kíváncsiak mások igényeire...

A legitimitás további talányait növeli az, hogy ki is írja, kik is írják az alkotmány szövegét? A szakma? Az alkotmányjogászok? Az erre felkért különbizottság? A parlament hívatott egysége? A kormányfő által megjelölt bizalmi kör? Ahány variáció, annyiféle kifogási lehetőség merülhet föl. Mindez részben az előbb felvetett szemponthoz tartozó probléma, amennyiben szaporítja az érvényesség kapcsán felvethető aggályok körét. Részben azért sokkal többet is rejt magában, mert az alkotmány további védelme, interpretálása, betartásának társadalmi háttere roppantul sérülékeny módon függ attól, hogy hányan is érzik magukénak...? S ha a hazai alkotmányjogászok többsége is esetleg magáévá tenné azt az értelmezést, miszerint ez a szöveg mindenekelőtt Szájer József személyi tulajdona, akkor nem jósolunk túl nagy jövőt az alkotmányvédelemnek.

Végül, némileg a legitimitás köréhez tartozó körülmény az a vita is, ami a későbbi módosíthatósága ürügyén tört ki. Az eredeti Fidesz-elképzelések szerint különlegesen körülményes, több cikluson keresztül vonuló eljárással lehetne csak módosítani az új alkotmányon. Ez pedig csak megerősíti azt a gyanút, mintha a Fidesz ezt a dokumentumot kizárólag a maga szája íze szerint képzelné el.

Összességében elmondható, hogy a legitimitás kapcsán éppen elegendő probléma gyűlt ahhoz össze, hogy a pusztán a kétharmados többségre alapozott alkotmányozással szemben megalapozott aggályokat lehessen felvetni. Április közepén mindez azonban kevés volt, ahhoz képest legalábbis kevés, hogy az alkotókat az eredeti szándékaiktól bármiben el lehessen téríteni.

3.2. A preambulum kérdése

E hagyományosan ideologisztikus rész - ahhoz képest, hogy az alkotmány bevezető része, a legáltalánosabb elveket, megfontolásokat tartalmazó fejezete - a legkevésbé normatív jellegű passzusa, ritkán szokott heves viták tárgyává válni. Ezúttal ez sem így lett, hanem éppenséggel a huszonhat mondat, ötszázkilenc szó váltotta ki a legtöbb ellenérzést. A megszületett szakirodalom oly bőséges, hogy tőlünk sem is igényli a részletesebb kritikát. (A legalaposabb bírálatot Gerő András, történész gyakorolta, ezért sem térünk ki a vitatható mondatok értelmezésére.) A sok-sok bírálatból ehelyütt csak néhány kulcsfontosságú elgondolásra hívjuk fel a figyelmet.

- Nem világos, hogy ki lenne az alanya az alkotmánynak? A nép? a nemzet? Az állampolgárok összessége? A magyarok? Melyik magyarok? A világ összes magyarja? Kinek és milyen minőségben megjelenő egyedeknek/közösségeknek a nevében alkotmányoz a magát felhatalmazottnak gondoló erő?
- Nem világos, hogy mit vállal és mit nem az új alkotmány az elmúlt 1100 évből? Hol vannak az igai cezúrák, és miért éppen ott, ahol megjelölik?
- Nem világos, hogy milyen mértékben/mélységben kívánja törölni a Múltból az új alkotmány a közelmúltat? A hivatalos változat szerint 1944. március 19. és 1990 közötti éveket nem tekinti a szuverenitást hordozó periódusnak, ám ez a meghatározás több mint problematikus.
- Nem világos a kereszténységre történő hivatkozás érvényességi köre... (Ez régi európai vita, több évvel ezelőtt összeurópai szinten is számtalan tévedés, jó- és rosszhiszemű értelmezés forrása volt már az Unió alapdokumentum szövege esetében is...)
- Végül, a legzavarosabb kérdésnek a történeti/történelmi alkotmány, mint előzmény tűnik. Ezt legfeljebb jogtörténeti tanulmányokkal is egykoron találkozott emberek érthetik igazán, de azt talán mindenki megértheti, hogy nem mindegy: 2011-ben is élő jogforrásnak tekintjük-e - mondjuk...- az Aranybullát, meg a Werbőczy-féle Tripartitumot, egyebeket... vagy, mindez nem több szimbolikus hivatkozásnál. De... ha csak az, akkor miért kell mindezt külön kiemeléssel, hangsúlyos kiindulóponttá tenni...?

Amikor e sorokat írom, fél szemmel figyelem a parlamenti közvetítést, mikor is éppen a T. Ház szavaz az eddigi módosító indítványokról... (mindez 2011. április 11-én, délután 14 óra 33 perckor történik...)

A Jobbik javaslatára név szerinti szavazást tartanak arról, hogy az alkotmány tartalmazza a magyar föld kizárólagosan hazai tulajdonban való maradását...Lehet, mindez sokaknak semmit sem mond.... Nekem azonban igen. Három nappal ezelőtt az uszodában ugyanis találkoztam Csurka Istvánnal (régóta ismerjük egymást...), aki azt mondta nekem, hogy az egész alkotmányozási színjátékból egyedül CSAK AZ AZ EGY kérdés érdekes, hogy:

megszavazza-e a parlament az alkotmányban a magyar föld kizárólagosan magyar tulajdonban maradásának igényét...?

Írom éppen ezt a szöveget, és azt hallom, hogy a név szerinti szavazás során a Fidesz-frakció többsége **nemmel** szavaz. Sokan viszont – igennel... a zűrzavar akkora, hogy az ülést vezető BALCZÓ Zoltán többször is kénytelen félbeszakítani a szavazási procedúrát. A szocialista képviselők láthatóan kimentek a teremből, a benn maradtak viszont többnyire a Fidesz utasítását követve: **nemmel szavaznak**.

Néha egy-egy Fideszes igennel szavaz, most, ebben a pillanatban pl. Ivádi Gábor, aki úgy tudom, LMP-képviselő...volt. Legalábbis.... - igennel szavazott, s nagy taps fogadta a Jobbik soraiból... Szóval, amíg ezt írom, kiderül, hogy a Jobbik kísérlete kudarcba fulladt... Nem sikerült az új magyar alkotmányban külön rögzíteni a magyar földet kizárólag magyar tulajdonban-hagyó javaslatot...(Közben Molnár Oszkár is igennel szavazott...)

Azt hiszem, soha életemben nem volt még példa arra, hogy úgy írjak valamit, hogy a szinkron-történelemben — most éppen a parlamenti ülés során – pontosan arról zajlik a vita, amiről nekem abban a pillanatban írnom kell. Ezt a mondatot éppen akkor írom, amikor Lázár János - Fidesz-frakcióvezetője - tajtékozva tiltakozik, mert Balczó Zoltán — szerinte elfogultan – vezeti a parlament ülését... A vita tárgya az, hogy kinek lehet lehazaárulóznia a másikat, és kinek nem...**Ebben a pillanatban kiderült, hogy Orbán Viktor nem szavaz, nincs jelen..., és ezzel tapsot kapott a Jobbik soraiból...**

Nem folytatva eme up to date-beszámolót, talán ennyi is elegendő annak érzékeltetésére, hogy a preambulum kapcsán felvetődött kérdések zöme olyan szimbolikus issue-k körül kavargott, amelyeknek a kielégítő szintű megvitatása az elmúlt húsz év során folyamatosan elmaradt. Ezért 2011 áprilisában semmiféle esély nem nyílt arra, hogy éppen eme alkotmányozás keretei között lehessen mindezek felől valamiféle konszenzust elérni. (Közben Szili Kati is igennel szavazott...a Jobbik képviselői meg is tapsolták...vannak a sikereknek egészen különböző szintjei...)

3.3. Jogelvek, alapvető intézmények és lényegi kérdések

Az előzetes hírek szerint az új alkotmány radikálisan hozzányúlt volna a hatalom-megosztási intézményrendszer egészéhez, a köztársasági elnöki szerepkörtől a kormányzatig, az alkotmánybíráskodástól a választási szisztémáig. S az első - nem hivatalos - változatok

alapján mindezen gyanúk nem is voltak alaptalanok. Aztán ahogyan telt az idő, úgy szelídültek meg és el az előzetes félelmek. A köztársasági elnöki jogkör végül egyáltalán nem mozdul el a prezidenciális rendszer felé, s a legutolsó – tárgyalta – változatban már csak a parlament feloszlásával kapcsolatos lehetőségeit igyekeznek kodifikálni.

Az önkormányzatok kapcsán úgy tűnik, hogy olyan megoldás születik, amelynek további sorsát tetszés szerinti irányokba lehet majd interpretálni. A bíraskodás/igazságszolgáltatás jövője viszont nagyon is talányosan alakulhat. Nem folytatnánk a részletes számbavételt, mert a lényegét ennyi példa ürügyén is kiemelhetjük: ezekről a kérdésekről az idei tavaszi alkotmányozási folyamatok után nem sokat fogunk megtudni. Sőt, szinte semmi lényegeset sem. Azért nem, mert közben lábra kapott egy egészen új jellegű megoldási elképzelés is.

3.4. Elhalasztott törvénykezés, a részleteket később tudjuk meg

Nagyjából február elején kezdtek kiszivárogni azok a részletek, amelyeknek összerakása után előbb-utóbb nyilvánvalóvá válhatott, hogy az alkotmányozás általános folyamatában az igazán fontos részleteket nem is szeretnék rögzíteni. ***Eleinte nyolc, aztán tucatnyi, március végén már több mint húsz, áprilisi elején pedig már legalább harminc olyan törvényről kezdtek beszélni, amelyet majd később, az alkotmányozás lezárása után kezdenek kidolgozni/beterjeszteni és megvitatni. Ez az impozáns sorrend azt sejteti, hogy a tavaszi általános keret-szabályozáshoz képest a konkrét, igazán fontos törvényekkel majd csak a nyár végétől fogunk szembesülni.***

A kívülálló/elemzőt nem hagyja nyugton annak sejtése, miszerint ez **az egész kora tavaszi alkotmányozás egy grandiózus blöff volt.** Hagyták hónapokig kialakulni, elburjánozni mindazokat az alkotmányozási/közéleti vitákat, amelyeknek az égvilágon semmiféle tétjük nem lehetett, hiszen az egyes alapvető intézmények alkotmányos státuszát csak a később beterjesztendő törvények fogják valójában körbehatárolni. Amikor ezt a beszámolót írjuk, még nem lehet pontosan tudni, hogy ennek a törvénykezésnek mi lesz a pontos menetrendje, és nem lehet pontosan tudni a megalkotandó törvények körét sem. Azt azonban nagyon biztosan lehet tudni, hogy minden, ami fontos, érdekes, tétre menő és a jövő szempontjából sorsdöntő, azokat e későbbi fázisban fogják elfogadtatni.

E lépésből azt a következtetést vonnánk le, hogy az egész idei tavaszi alkotmányozás nem volt több mint egy grandiózus elterelő hadművelet, abban bízván, hogy e fölösleges vitákban

a hazai közvélemény/média/politikai ellenzék elfogyasztja az összes erre fordítható energiáit. S később, amikor a tételes törvények sorozatára kerül sor, akkor már akadálytalanul lehet a leendő intézmények újfajta alkotmányos rendjét elfogadni.

3.5. Kritikák

Az idei év első hónapjaiban szokatlanul nagy terjedelmű és páratlanul intenzív publikációs aktivitás kezdődött el. Az írások elsöprő többsége megpróbált számot vetni a választások után kialakult hatalmi/politikai szerkezettel, s a szokásosnál is nagyobb figyelmet váltottak ki. Ezek sorában említhetőek az alkotmányozás ügyében napvilágot látott elemzések is. E nagyszámú - mintegy százhusz - írás közül ezúttal csak néhányat emelnénk ki. Mivel ez az elemzés elsősorban a folyamatok bemutatására törekszik, megelégszünk a legfontosabb elemzések egy-egy mondatban történő említésével.

A Heti Válasz (márc. 11) sorozatában tételesen végigveszi az alkotmányozás során előkerült szimbolikus, jelképértékű javaslatokat, és meglehetősen ironikus hangnemben kommentálja az ötletek használhatóságát. (*Legyen úgy, mint régen volt? He Vá. márc. 11.*)

„*Minősíthetetlenül rossz kodifikációs munka*” – ez a Tordai Csabával készült interjú címe, amihez nem is fűznénk kommentárt, mert valóban erről szól: az alkotmányozás szakmai szempontú bírálatát adja a megszólaltatott. Még hozzá meglehetősen alapos okfejtéssel. (*Tordai Csaba, Magyar Narancs, márc. 17.*)

„*Huszonhat mondat*” - Gerő András ebben az esszében darabokra szedi az alkotmány nyitófejezetét, a preambulom mondandóját, a tavasz egyik legérdekesebb, legtanulságosabb írást produkálva. (*Népszabadság, márc. 19.*)

Tamás Gáspár Miklós tovább megy, a maga írásában az alkotmányozást elhelyezi a rendszerváltás húsz évének egészében. Egyúttal hangsúlyosan fordít figyelmet arra, ahogyan a Fidesz igyekszik a köztársasági eszmét száműzni az egész alkotmányozási folyamatból. (*Az új alkotmány történelmi jelentősége. Népszabadság, márc. 29.*)

S végül mindenképpen meg kell emlékeznünk két olyan átfogó elemzésről, amely az összes többihez képest aprólékosabb és körültekintőbb kritikákat fogalmaz meg: *Gáli Csaba, Sepsi Tibor és Tordai Csaba: Száz pont az alkotmánytervezetről (ÉS. márc.18.)* c. írásukban olyan tételes, szövegszerű és – minden tekintetben megalapozott – kritikáját adja az alkotmány javasolt szövegének, amelyhez foghatóan körültekintő szöveget a hazai közéletben

egészen ritkán lehet találni. Ez lenne az alkotmány tételes, szakasról szakaszra végigvitt kritikai elemzése.

Emellett kell megemlékezni Kis János háromrészes, nagy lélegzetű írásáról: *Alkotmányozás – mi végre? ÉS. márc. 25.; ápr. 1.; ápr. 8.* Ez a tanulmány aprólékosan végigveszi az alkotmányozással összefüggő valamennyi elméleti alapkérdést, a hiányokat, a történelmi és elméleti jellegű értelmezések kínos és tarthatatlan kitételeit, valamint a jövőre nézve is ritka pontossággal fogalmazza meg a lehetséges aggályokat.

E kritikai jellegű írásokat azért listáztuk röviden, hogy érzékeltessük azt a hatalmas, legutoljára talán a rendszerváltás éveiben megmutatkozott elméleti/kritikai munkálkodást, amely az elmúlt hónapokban az alkotmányozás ürügyén lábra kapott. Aki ezt a féltucatnyi írást elolvassa, annak nem kell a többi másfélszázal bajlódnia, mert e hat elemzés minden egyebet színvonalasabban és koncentráltan elmond, mint a többi. Az ötpontos kitérő megtétele után talán már nem kell külön megindokolni, hogy miért is válhatott az alkotmányozás ennek a negyedévnek minden más kérdést megelőzően fontos problémájává? S miért gondoljuk azt, hogy az április 18-án várható normaszöveg-elfogadás után sem fognak csillapodni a közjoginak - álcázott – küzdelmek?

Túl az alkotmányozáson - befejezés helyett

2011 első negyedévének legfontosabb hozadéka az lett, hogy nemcsak az alkotmányjogászok kaptak kedvet az átfogó jellegű elemzésekhez, hanem még sokan mások is. Olyanok is, akik nem túl gyakran szoktak megszólalni. Úgy látszik, 2011 első hónapjaira sokakban érlelődött meg az a felismerés, miszerint a választások után lábra kapott rendszerkeretekkel egyáltalán nem abba az irányba halad az ország, mint amit előzetesen remélni lehetett. E sorok írója is kapott lehetőséget a Kritika c. folyóirat áprilisi számában arra, hogy a maga mérlegét elkészítse. Zárszó helyett ezt a tanulmányt csatoljuk, s még egy bekezdés erejéig hozzáfűznénk az ott leírottakhoz valami egyebet is. Páratlan az az elemző kedv, ami a magyar értelmiség legjobbjain kezd úrrá lenni:

A sort *Kornai János* kezdte: *Számvetés, Népszabadság, jan. 6.* Aztán napokon belül megjelent néhány nagyon lényeges írás: *Lakner Zoltán: Örvényben (Népszabadság, jan.15.), Lengyel László: Orbán-variációk (Népszabadság, jan. 15.),* majd pedig *Bokros Lajos* nagyigényű esszéje: *A fékek és ellensúlyok elporladása. ÉS. jan. 21.* Tamás Pál is fontos értelmezési kerettel állt elő: *Az Orbán-kormányzat, ÉS. márc. 12.*

S még ugyanazon a napon jelent meg *Magyar Bálint* szokatlanul nagy terjedelmű elemzése: *Egy visszautasíthatatlan kétharmados ajánlat. (Népszabadság, márc. 12.)* S a sort – egyelőre...- *Békesi László* zárja: *Forradalom, szabadságharc vagy reális gazdaságpolitika kell nekünk? (Népszabadság, ápr. 9.)* Természetesen ez utóbbi írás főként a gazdasági folyamatokra összpontosított, ám az olvasónak fel fog tűnni, hogy az itt olvasható elemzés mondandója nagyjából hasonló következtetésekből és előfeltevésekből indul ki. (Igaz, Békesi a jegyzetek között meg is jelölte Zita két idei írását is, vagyis, nagyjából hasonlóan gondolkodnak.) S akkor, kéretik még ide számítani a média, valamint az alkotmányozás-témaköröknél emlegetett, nagyobb szabású írásokat is. Nem túlzás azt állítani: 2011 első hónapjaiban érdemes volt reggeltől-estig csak – olvasni, olvasni... Csak azt volt érdemes.

P.s.

A bevezető előtt megidézett Gömöri-vers egyébként így fejeződött be:

Ne beszéljünk már a reformról,

Hisz egyik nép sem akarja –

Nem fülkékben: gyomrokban készül

A vesztesek forradalma.

